

Engelberti abbatis Admontensis ... De ortu & fine Romani imperii liber

<https://hdl.handle.net/1874/384368>

140
2
Engelberti Ab-

BATIS ADMONTENSIS,

qui sub Rudolpho Habsurgio flo-

ruit, de Ortu & fine Romani

Imperij Liber.

Cum GASPARI BRUSCHII

Poeta laureati Praefa-

tione.

Accessit eiusdem Bruschiij Hodæporicon

Bauaricum, in quo & Regiomontani uati-

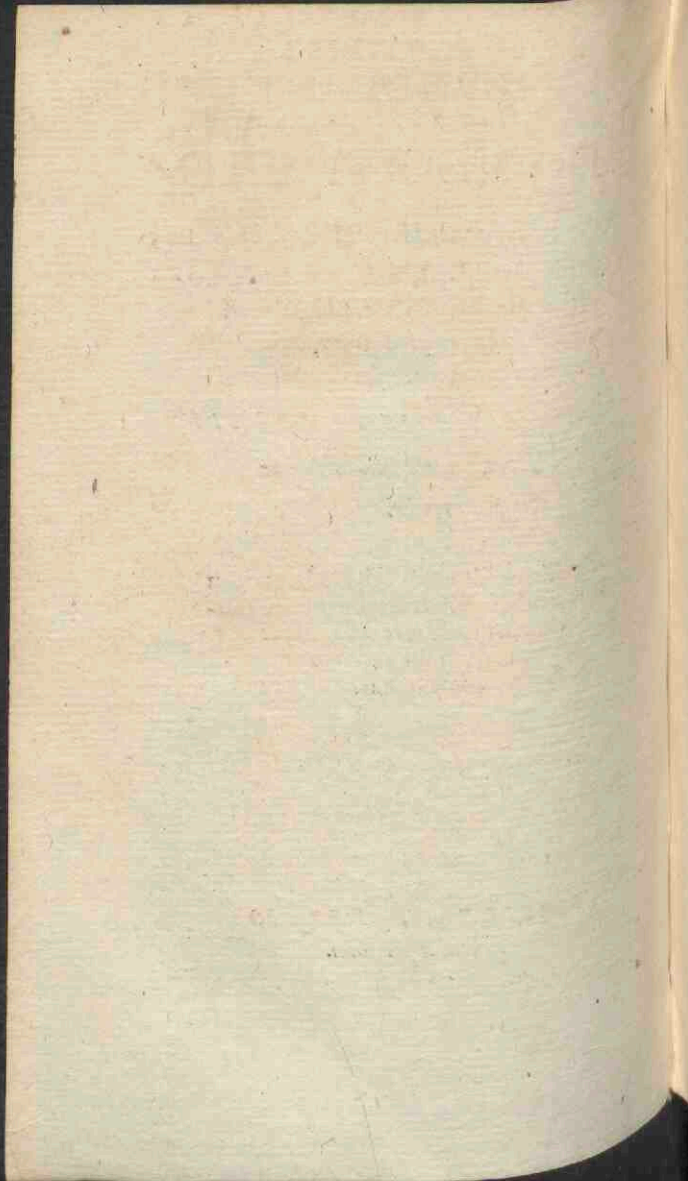
cinium quoddam explicatur, &

uaria de die extremo

coniunguntur.

BASILEAE, PER IO.

annem Oporinum.

REVERENDO IN CHRIS-
 TO PATRI AC EXIMIA
 uirtute præstanti domino, Domino
 VVOLFANGO Abbati Gar-
 stensi, ad Styre urbis Austriacę uiciniã
 dignissimo, Domino ac Mecœnati
 suo singulari ac obseruandis. S. D.
 Gaspar Bruschius Egranus Poe-
 ta laureatus & Comes
 Palatinus.

Non dubito, Reueren-
 de domine Abba, do-
 mine ac Mecœnas
 gratiose, quin fideli-
 ter retinueris, & di-
 ligenter interea ac sæ-
 pe cogitaris ea, quę & de ultimis tempori-
 bus ac mundi huius fine, & de Romani
 imperij (quod ante Mundi finem colla-
 bi necesse est) interitu, superiore anno, &
 Linczy primum in publico & communi
 nostro diuersorio, præsentē domino Petro
 a 2 Prybizero

Prybizeo Pannonio, uiro pio ac præclarè
 literato, ac paulo post in cœnobio etiã tuo
 familiariter ac magna iucunditate contu-
 limus & colloquuti sumus sæpe: uidelicet
 esse nos omnino ac uerè in illa senescentis
 ac iamiam ruinam ultimam minitantis
 mundi extrema, maximeq; effœta sene-
 cta: nec nobis aliud expectadum esse quic-
 quam nunc, quàm dissolutionem totius
 istius uniuersi quod Mundũ appellamus,
 & ultimam eiusdẽ catastrophẽ. Mult-
 ta tum in hanc materiam è sacris pari-
 ter ac prophanis literis, è ueteribus simul
 ac nouis Sapientum uaticinijs cõgestimus,
 quæ hanc ipsam de non procul dissito, sed
 post pauculorum annorũ curricula uen-
 turo die ac iudicio extremo sententiã con-
 firmant ac stabiliunt præclarissimè. Tem-
 pus enim mundo huic caduco & corru-
 ptibili, tandemq; aliquando in nihilum re-
 digendo,

digēdo, ut olim è nihilo solius omnipoten-
 tis Verbi uirtute factus fuit, à Deo opt.
 max. præfinitum, ac ab Helia mortali-
 um generi patefactum, iam penè effluxit.
 Ultimos uerò dies ob abominabilem ho-
 minum malitiam, et ne electi Dei tali ho-
 minum peruersitate quoq³ seducantur, ab-
 breuiandos esse: Deumq³ æternum ac sa-
 pientissimum properaturum, & finem
 malitiæ hominum, suumq³ seuerum iudi-
 cium acceleraturum: & in secundo eti-
 am annorum mundi non integrè comple-
 to bismillenario θυμύτιω dies mundi de-
 curtatos esse; & tum etiam in huius fabu-
 læ quasi epitafi, Deum festinare ad mun-
 di catastrophen cœpisse: magisq³ deinceps
 in hoc ultimo, eodemq³ corruptissimo, ue-
 req³ ἐπιθυμύτιω bismillenario propera-
 turum: id inquam omnè è sacrarum scri-
 pturarum penu, ad eò etiam ut à nemine

Primum
 bismillena-
 rium fuit
 uerè θυμύτιω
 vñδν. in eo
 enim maxi-
 mè regna-
 bat sapien-
 tia et ratio.
 Secundum
 fuit θυμύτιω
 κόνν, quia mi-
 litare, ac

bellicosissimi. Tertium, & ultimum, in quo nos incidimus, est in *δυστυχία*, uoluptuarii, libidinis ac auaritię dedictum, sapientię omnino non curiosum: imò & ignauum, & uerę militaris fortitudinis maximè igna-
rum.
Vaticiniū
Regiomontani.

quicquam horum negari queat, manifestum est: qua de re in *Hodæporici mei Ba-
uarici* (quod inter peregrinandum effudi-
uerius quàm scripsi) prima parte plura le-
ges, quę in mentem tibi colloquia nostra
Lincensia pulchrè poterunt reuocare. Re-
citauit, & explicuit illic Latino carmine
inter cetera Ioannis Regiomontani, cele-
berrimi superiorũ temporum Mathema-
tici, uaticinium illud de anno Domini
Millesimo quingentesimo et octogesimo-
octauo productũ, ac in Castellensi superioris
Norici cœnobio à me sub talibus rhythmis
Germanicis inuentum:

Tausent fünffhundert achtzig acht/
Das ist das iar / das ich betrachte:
Ghet inndē die welt nicht vnnder/
So geschicht doch sunst groß mer-
cthlich wunder.

Ex quo quid elicere, quid iudicare aut cogitare debeamus, facile uides: Id nimirum
anno

anno 1588, aut circa eum annum, uel
 ipsum Romanum imperium prorsus desi-
 turum, idq̄ sub sexto quodam, & (quantū
 ego auguror) iam etiā uiuente, ac in ma-
 iorum suorum uirtutes præclare adolescen-
 te CAROLO, ultimo Romanorū impera-
 tore, ut ex meo Hodæporico (quod huic li-
 bello additum, tuo nomini consecro) facile
 intelliges, ac ex me audisti dudū: aut certè
 Imperio Romano citius dissipato ac col-
 lapso (ut illud equidem adeo iam dudum
 attenuatū est, ut uix Imperium dici ampli-
 us mereatur: & nūc in his totius Europæ
 tumultibus planè extremam ruinam se-
 cum tracturum, iudicari queat) diem illū
 toti Uniuerso fatalem, eo anno quem Re-
 giomontanus nominat, certò affuturum.
 Huic sententiæ omnia synceriorum Theo-
 logorū uereq̄ sapientum hominum uaticini-
 a, sed & coniecturæ infinitæ unice suffra-
 gantur.

Argumen-
tum libri.

D. Valenti-
nus Abel,
Abbas Ad-
montēsis.

De libri au-
thore.

gantur. His similia cum hic etiam libellus doceat ac ostendat non pauca (de fine enim Romani Imperij disputat ingeniose, ac plane philosophice, quem mundi finis paulo post excip) ietendum eum multi boni viri iudicarunt, & eiusdem cognitionem necessariam utilemque fore arbitrati sunt. Communicavit eum nuper mihi Reuerendus ac amplissimus Dominus, Dominus VALENTINVS ABEL, Admontensis potentissimi monasterij (quod in Styria, ad Anasum amne, ultra Perium monte situm est) magna uirtute ac prudentia praeditus Abbas, non incongrue Abelis cognomēto nobilis, cum sancti Abelis de promisso semine doctrinam aeternam illam nostram & amet, & omnibus officijs ornare studeret dexterrime. Author libri huius (qui de ortu, progressu ac fine Romani imperij inscriptus est) Engelbertus fuit, eiusdem Admontensis

Admontensis monasterij olim Abbas,
 philosophus ac Theologiae doctor magnus,
 qui sub Rudolpho Habsburgio Romanorū
 rege uixit ac floruit, de cuius electione car-
 men heroicū scripsit. Electus est in Ab-
 batem anno Domini 1297. Solitudinis
 ac heremi mirus amator, & qui iccirco la-
 boriosæ gubernationis ac Oceanicæ mona-
 sticarum ceremoniarum multitudinis per-
 tæsus, raro in Admontēsi cœnobio suo, sed
 plerunq; in Ianspacensi pago ad S. Egidium,
 duobus à monasterio miliaribus, intra al-
 tissima Styria montana habitare, ac ibi
 philosophari, & ueræ sapientiæ studijs na-
 care solitus fuit: ubi item plurima prælara
 opera scripsit, ac feliciter absoluit, quæ in
 eius monasterij amplissima bibliotheca e-
 xtant adhuc hodie, & quorum indicem
 huic pagellæ inserere postea uolo. Habes re-
 uerende domine Abba, quid me mouerit

ad libellū eum Engelberti Abbatis publicandum: colloquia nempe nostra, quibus cum cōgruere huius libri sentētia uidetur: & grauium uirorū (quibus idem placuit) authoritas ac consensus. Habes & auctorē, qui is fuerit, ubi & qua etate uixerit. Te uerò eidem scripto Genium ac patronū eligere uolui, primum ut colloquia tibi nostra, de hac ipsa causa aliquoties habita, in memoriam reuocem: deinde ut Reuerēde Paternitati tuæ pro collatis in me beneficijs, et singularibus mihi præstitis officijs, aliquo modo re gratificari, aut grati salte antiqui significationem ostendere studeam: et si de alieno liberalis hic sim, & eo te munere afficiam, quod Admontensis Abbas, si præ nominatus, eximius Heros, Dominus VALENTINVS ABEL sibi deberi existimare possit: qui tamen ut est singulari & uerè heroica uirtute præditus, facile mihi ignoscat.

ignoscet, quod ipsius gratiose mihi concre-
 ditis facultatibus literarijs, amicos mihi
 uel quaero, uel retinere studeo, tales, quorū
 ipse etiam amicitia ac consuetudine plu-
 rimum delectatur. Accipe igitur Reuerē-
 de pater, sub tutelæ ac patrocinij tui alas,
 Engelbertum hunc nostrum, qui de Impe-
 riorum ac regnorum mundi mirabilibus
 Euripis, multa tecum sapienter & piè con-
 fabulabitur. Bruschiū uero, tui, uti scis, stu-
 diosum ac amantem, deinceps etiam (ut
 hæcenus fecisti) redamare & ornare per-
 ge. DEVS Opt. Max. æternus ille ac
 clementissimus pater Domini ac liberato-
 ris nostri IESV CHRISTI, seruet te
 diutissime saluum & incolumem: Amen.
 Data Basileæ, in ædibus Oporinianis, uel
 arce potius operosissimi nostri Oporini,
 Ex qua cœu specula in Basileam prospicit omnem,
 Dum per eā Clarius cœu Phœbus inambulatur alter.

Anno

Constanti
nopolis à
Turcis ca-
pta.

Anno Domini M. D. LIIII. die Maij
uicesimanona: qua ipsa die ante annos cen-
tum præcise, sub imperatore Friderico ter-
tio, Austria amissa, et Turcico imperio sub
iugata est Constantinopolis, qua clade quan-
tum uulnus acceperit miserrimum illud no-
strum Romanum Imperium (de cuius fine
liber iste differit) notius id est, quam ut pro-
lixâ hic demonstratione indigeat. Miseri-
cors & aternus Deus, qui eiusmodi impe-
riorum conuersionibus ac maximarû urbi-
um ruinis, impio ac scelerato mundo iram
& indignationem suâ ostendit, parcat Ger-
maniae nostræ, propter filiû suum Dominû
nostrû IESVM CHRISTVM: leniat ac
mitiget calamitates nostras, ac impēdentes
nobis pœnas. Non sinat dulcissimam patriâ
nostram (in qua lucem uerbi sui cœlestis
misericorditer accendit) uel Turcicis ar-
mis, uel civilibus, qui iam circumquaq; ex-
arset.

Præfatio.

13

asserunt motibus, in barbaricam uastitate
redigi: ac miserrime, quemadmodum Græ-
cia & alijs regionib. accidit, deformari: sed
excitet & seruet sibi Ecclesias in his no-
stris finibus, quæ idolomanijs medium digi-
tum audacter ostendentes omnibus, recte
illum colant, & in nomine filij ipsius
inuocent eum recte & in desi-
nenter: Amen.

Operum

OPERV M AC LV CVBRATI
onum Engelberti Abbatis Admontensis
Catalogus.

In Pfalmum Beati immaculati prolixus ac insignis
commentarius.

De articulis fidei Opus.

De passione Domini ac mysterio crucis.

De corpore Christi.

De gratia Saluationis, & iustitia damnationis.

De libero Arbitrio.

De summo Hominis bono.

De prouidentia Dei:

De miraculis Christi.

De statu defunctorum.

Super Euangelium, In principio erat uerbum: Tra-
ctatus insignes ac memorabiles.

Scrisit uerò alia etiã insuper plurima, Philosophicã
Physica & Moralia, quæ in Monasterio prædicto extric-
tiũ promouente eo, qui nunc rerũ ibi potitur, eximia
uirtute præstantissimo Abbate, domino Valentino A-
bele, typis excusa Oporinianis in lucem prodibunt, &
de utriusq; Abbatis, Engelberti uidelicet ingenio, ac
superstitis adhuc D. Valentini in pietatem & lit-
ras studio incomparabili, testimonium po-
steris minimè fallax perhibebunt.

Vale Lector felicissimè.

ENGELBERTI AB-
batis Admontensis, Liber admodū inge-
niosus, ac planè philosophicus, de Ortu
& fine Romani Imperij.

Onsedentibus & collo. Præfatio
quentibus mecum ali. authoris.
quando quibusdam fa-
miliaribus, uiris prudē-
tibus ac maturis, conti-
git inter cætera Roma-
ni Imperij, siue regni, & status ipsius fie-
rent mentionem: quibusdam asserētibus, in-
tantū iam ipsum Imperium siue Re-
gnum in suis iurib. & uiribus defecisse,
quòd uerisimile esset, in breui ipsum in-
totū deficere & cessare oportere: alijs
dicentibus, quòd sicut à principio sui or-
tus Romanū Imperium illicite & iniuste
regna mundi & populos diuersarum na-
tionum & gentiū subegisset armorū uio-
lencia & bellorum: ita & ipsum Imperi-
um iam dudum & quotidie deinceps à di-
uersis regnis & principatibus & nationi-
bus impugnandū & imminuendum esse
donec,

16 DE ORTV ET FINE
donec in breui totaliter deleatur. Hac
ergo hincinde collocutione & collatio-
ne habita, ab aliquibus tunc presentibus
rogatus, & consideratione ipsius rei eti-
am incitatus, subsequens Opusculum de
ortu processu & fine regnorum, & prae-
cipue regni seu imperij Romani, ad iun-
ctis rationibus & authoritatibus ac ex-
emplis ipsam materiam contingentibus,
composui & collegi, credens legentibus
nonnullum solatium, neque id inutile, ex
istius materiae indagine ac notitia posse
provenire.

CAPVT PRIMVM.

Auidendum itaque, unde & qualis ab
initio fuerit ortus regnorum & prin-
cipatuū: uideatur, potissimum utendum
Aristotele esse regula & processu Philosophi, se-
innuit. cundum quod ipse dicit in principio Po-
liticorum: quod si quis acceperit res ue-
lut à primo principio suo natas, sic op-
similitudo time contemplabitur unum quodque. At-
tendendum est ergo, quod sicut in natu-
ra rerum insensibiliū inuenitur in omni-
bus & singulis quaedam maioritas & mi-
noritas,

noritas, secundū quā alia alijs sunt me-
 liora, & per cōsequens digniora: sicut
 patet in corporib. cœlestibus, quę sunt
 meliora & digniora reb. inferioribus:
 & in inferiorib. ad se inuicē cōparatis,
 in quib. agens semper nobilius est pati-
 ente: & per cōsequens inferiora neces-
 sariò reguntur à superioribus, & pati-
 entia ab agentib. & ē contrario inferio-
 ra necessariò subiecta sunt & obedien-
 tia superioribus, et passiuā actiuā. Eo-
 dem modo habet idem se in animalibus,
 & præcipuē in his quę non sunt
 effera, sed gregalia: id est, quę per gre-
 ges sibi cohabitant, coambulant, & si-
 mul uiuunt. ut in gregib. ouium & arie-
 tum, pecorum & equorum, & in gre-
 gib. pullorum & apum: quòd uideli-
 cet in singulis generibus ipsorum me-
 liora præferuntur & præsent deteriori-
 bus, ut fortiora debilibus, & magis in-
 dustria simplicioribus, et antiquiora iu-
 nioribus: & ultimò, unum de toto gre-
 ge præfertur & præest omnibus, tan-
 quam omnium cæterorum maius, for-
 tius,

tius, ac magis industriū: ut minora & debiliora & simpliciora uel regant, uel etiā saluētur per maiora, fortiora, et magis industria. Quia natura omnib. quæ fecit, pro uidit ad salutē & conseruationē, unicuiq; pro suo modo. Hoc ipsū etiā in syluestrib. feris patet, & in auib. quia gregē ceruorū custodit & ducit unus. Similiter in capreis & ibicibus, & inter aues in ciconijs & gruibus: in syluis itē & saltibus leo est rex ferarū, & in aere aquila est rex auirū. Sic etiā inter homines, ratio imitata naturam, præfecit maiores minorib. & subiecit ad obediendū & obsequendum minores maioribus, ad salutē & conseruationem minorū per maiores. Sed quia homo cōstat ex anima & corpore, anima autē dignior est & melior corpore, & ita bona animæ digniora & meliora sunt bonis corporis: per cōsequens homo etiā alius alio melior ac dignior est homine: scilicet quòd unus homo excellit aliū, uel unus multos, aut omnes alios, secundū id quod potissimum est in

*Accōmo -
datio.*

In hōmine, ex parte animæ. hoc autē est ratio & intellectus. Ergo homo naturaliter excellit hominē, secundū quod unus homo melior est alio, uel multis alijs, intellectu & ratione. Et hoc est quod dicit Philosophus in principio Politicorū, quòd homines magis uigētes intellectu & ratione, naturaliter sunt domini aliorū: & isti qui intellectus sunt inferiores, naturaliter sunt subiecti & obediētes illis tanquā melioribus & dignioribus. & potentioribus, ad saluandū se & conseruandū per ipsos.

CAPVT SECVNDVM.

Primus itaq; ortus regnorum & principatum, secundum hunc ordinem & modum naturæ, ab initio talis fuit: quòd homines primæ ætatis mundi, quasi natura instigāte, & ratione, ac experientia naturalis indigentie compellente, in locis & terminis secularibus (in quibus sub conformitate linguæ & uitæ ac morum simul in unū congregati cohabitabant) unum alium ex se magis uigētem ratione & intellectu.

intellectu, ad cæteram multitudinem regendam, saluandam & conseruandã omnibus præficiabant: & illi sub pacto & uinculo subiectionis, ad se regẽdos, saluandos & conseruandos obediabant & intendebant: sicut Tullius præclare scribit, in principio primæ Rhetoricæ. Hunc autem primordialẽ regnorum ortũ, Iustinus historiographus, sequutus Trogũ Pompeium, in principio suæ Chronicæ sic declarat,

*Iustini
uerba.*

Principio rerũ, gentium, nationumq; imperiũ penes reges erat: quos ad fastigium huius maiestatis non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio prouehabat: populi adhuc nullis legib. tenebant, fines imperij tueri magis quàm proferre mos erat, intra suam cuiq; patriam regnabantur, &c. Ex prædictis uerbis huius historiographi, primæua regna huic initio sui ortus apparent commendabilia ex quatuor. Primò, ex Regum bonitate: quia non per ambitionem & probitatis, sed per electionem uirtutis &

*Que res
commen-
dent Re-
gnum: &
quib. ar-
tibus et ra-
tionib. con-
stiterũt pri-
ma regna
mundi.*

probitatis promouebatur in reges. Secundò, ex populorum libertate: quia nullis districtis legibus tenebatur, sed solis rectis moribus utebantur. quod laudabile equidem fuit plurimùm: quia sicut dicit Macrobius in Saturnalibus, *Macrobi-
166.* Nisi pessimis morib. ab hominibus ueretur, opus ferendis optimis legib. non fuisset, quia leges bonæ ex malis moribus percreantur. Et propterea dicit Valerius Max. in reprehensione Atheniensium, quòd uidelicet Athenienses ideo fuerint deprauati, quia cum pessimos mores & optimas leges haberent, suis moribus magis quam legibus uiuere uoluerunt. Tertiò, ex bello rum æquitate: quia fines regnorũ magis defendere quam dilatare studebāt. quod Cicero in Officiorum libris approbat, dicens, quòd bella non sint inferenda, nisi pro sua re & patria defendenda, aut recuperanda. Quartò ex ipsorum regnorum securitate: quia singulorum regna intra patriã uniuscuiusq; finiebantur. Secundum ipsum etiam

Ciceronem enim, iustius est tenere, & securius defendere unumquemque quod suum est, quam inuadere & possidere alienum. Et notandum hic, quod prædicta quatuor (ex quibus laudantur primæua regna mundi) sese inuicem causali ordine consequuntur, & fecerunt ab initio regna bona & iusta, reges item bonos & iustos, quia ex populi libertate (qui magis rectis moribus quam districtis legibus utebatur) consequenter causabatur regum bonitas, & bellorum æquitas, ac ipsorum regnorum securitas: ut per oppositum intelligamus, quod ubi populus iniquis moribus utitur, quamuis æquas leges habeat, tunc præualet ambitio potestatis, non electio bonitatis in regem seu principum promotione: & per consequens, iniuria & iniquitas in bellorum illatione, & uiolentia ac cupiditas in iniustarum uicinorum inuasionem, ac occupationem: quæ præbent causam & occasionem regnis & regibus malis, ac iniuris. Unde de regnorum successu & processu

Quid regnum maxime deho- nestet, & euertat etiam.

processu subsequenter est dicendum.

CAPVT TERTIVM.

Quoniam igitur homo constat ex anima & corpore, quarum duarum hominis partium anima corpori dominatur, tanquam melius & dignius deteriori & indigniori: sic etiam in anima, cum plures sint partes ipsius, melius & dignius ipsius animæ naturaliter dominatur deteriori & indigniori. Sunt autem apprehensivæ meliores & digniores partes ipsius anime, quæ sunt, sensitiva, imaginativa & rationalis: inter quas rationalis tanquã dignior & suprema, naturaliter dominatur inferioribus, videlicet imaginativæ & sensitivæ, quia per illam anima non solum apprehendit res, sed etiam iudicat quid sit verum vel falsum, et bonum aut malum in ipsis vel de ipsis rebus, tenendum vel fugiendum. Sed quoniam (ut dicit Philosophus in tertio Ethicorum) tria sunt in anima, scilicet passiones, potentia, & habitus: passiones dicuntur fortiores motus sensuum

interiorum, secundum quas afficitur anima circa res apprehensas, ut bonas uel malas, gaudendo uel tristando, & appetendo uel fugiēdo. Circa res uerò apprehensas & iudiciū earū, contingit error & defectus propter passiones, quæ solum illud quòd sensum uel animum delectat, faciunt uideri esse bonum, licet sæpe sit malum: & solū illud quod sensum uel animum contristat, faciunt uideri esse malum, licet sæpe illud in ueritate sit bonum. Quia ut dicit Philosophus, in passionibus ratio non est recta: & propter hoc circa uerè bonum & malum ratio practica aliquando impeditur, & præualent passiones: aliquando uerò in aliquibus hominibus ratio præualet & dominatur passionibus. Passiones uerò dico, concupiscentiam & iram, quando non obtemperant rationi, nec sequuntur regnum & regulam ipsius. Propter hoc, sicut circa alia agibilia, ita & circa ea quæ pertinent ad officium & actū regendi & regnandi, aliquando & in aliquibus domina-
tur

tur ratio passionibus. & cum hoc fit in regibus & principibus, tunc erunt ipsi reges et principes boni, bene regentes & regnantes. Aliquādo uerò & in ali- quib. passiones præualent rationi, & secundum qualitatem & quantitatem & modum illius præualentia erunt re- ges & principes non simpliciter boni: sed uel simpliciter mali, uel mediocri- ter boni aut mali.

*Reges ob-
tēperantes
rationi po-
tius quam
affectibus,
boni sunt,
& horum
regna etiā
bona cense-
antur.*

CAPVT QVARTVM.

Quoniam autē in omnibus illud quod est secundum naturam, prius est eo quod non est secundū naturam: bonum autem esse, prius est se- cundum naturam, eo quod contra na- turam est, malū esse: propterea uerita- tem narrare uidētur, et maximē secun- dum naturalem ordinem sese habere historiographi, dum scribunt, quòd ab initio ortus regnorum fuerint reges boni, & regna bona & iusta: & quod deinceps quasi succedente & præua- lente eo quod est contra naturam, ei quod est secundum naturam, ratione

*Dum re-
gnabat
iustissimus,
bona erant
regna: cum
uero succe-
derent du-
mūdi reges
iustissimi
regna de-
teriora fa-
cta sunt.*

uidelicet in hominibus succumbente
 passionibus, uel cedente: quia, sicut in
 partibus, ita & in toto, tēporis succes-
 sus facit res mundi deficere à suo prin-
 cipio: per consequens etiā illa primæ
 ua bonitas & æquitas primorum regū
 & regnorum ac populorū, mutata sit
 in processu deinceps in malitiam & ini-
 quitatem malorum regum et regnorū.
 Vnde prædictus historiographus Iusti-
 nus, post prædictam descriptionem or-
 tus honorū regnorū, et regū primorū,
 subdit de processu & de successu mu-
 tationis illius primæuæ bonitatis & æ-
 quitatis succedentium regū & regno-
 rum in maliciam & iniquitatē. Et hoc
 in primo maximorum mundi regno-
 rum, ubi prima monarchia totius ori-
 entis inceptit, uidelicet in regno Afsy-
 riorum exemplificat, ita dicēs: Primus
 itaq; omnium Ninus, rex Afsyriorum,
 ueterem & quasi auitum gentium mo-
 rem, noua imperij cupiditate mutauit.
 Hic primus intulit bella finitimis, et ru-
 des adhuc ad resistendum populos, ter-
 minos

*Verba Iu-
 stini.*

minos ad usq; Lybiæ perdomuit. Ac paulo post, de processu & successu uolente dominationis ac tyrānidis ipsius dicēs, addit: Ninus magnitudinē questæ dominationis continua possessione firmavit. Domitis enim proximis quibusq; cū accessione uirium fortior ad alios transiret, & proxima quæq; uictoria instrumentum esset sequentis, totius orientis populos subegit. Hæc Iustinus. Quia uerò (sicut Augustinus quinto libro de Ciuitate Dei inquit) differentia est inter regere & regnare, quia regere dicit beneuolentiā consulentis & prouidentis, regnare uerò dicit fastum & superbiam dominantis: patet, quòd non beneuolētia regendi, sed fastus & superbia dominandi & regnandi fuit prima causa mutationis regnorum in tyrannides, & regum in tyrannos: quia consequebatur primò uiolēta inuasio & oppressio uicinorū, & iniqua dilatatio terminorum, & occupatio exterorum: deinde discordia ipsorum ciuium inter se & cum ipsis regibus,

Ninus cupiditatis magis quam rationi obtemperans & frenos laxans, ex rege fit tyrannus. Et is modus est augendi & iterum destruendi imperia. Regere, regnare.

gibus, & ulterius à maioribus oppressio minorum.

CAPVT QVINTVM.

*Quomodo
creuerit
Rom. im-
perium.*

EUndem quoq; fuisse modū & ordinem ortus & processus ac successus regni, siue imperij Romani, ultimæ & amplissimæ Monarchiæ mundi, Salustius describit dicens: Igitur ab initio reges diuersi, & pars ingenium, alij corpus exercebant, & uita hominum sine cupiditate agebatur, ac sua cuiq; satis placebāt. Quatuor uirtutes hic commēdantur in illis antiquis Romanorum regibus & populis. Primò, studium artium liberalium, cum dicit, quòd pars eorum exercebāt ingenium, &c. quia sicut dicit plenius, optimè tūc respublica agebatur, cum reges philosophabant, & philosophi regebant. Secundò militare exercitiū, scilicet quòd utebantur ad defendendum sua, nō ad inuadendum aliena. Vnde tertium sequitur, quòd uita hominum sine cupiditate agebatur: scilicet in eo, quòd nemo cōcupiuit aliena. Cuius causa erat illud

*Nota habet
Stiludium.*

illud quartū, quod subdit, unicuiq; sua placuisse. Talis autem status regni Romani sub solo Numa Pompilio, secundo post Romulum rege Romanorum fuit: cuius toto tempore clausis portis Iani, Roma in pace regnavit. Erant enim Romæ duæ portæ, quæ dicebantur Iani, consecratæ deo Iano, à quo Ianuarius mensis Iano consecratus dicebatur: quæ non aperiébantur, nisi tempore belli: una, per quã exercitus prodibat; alia, per quam redibat ad urbem post adeptam uictoriã cum triumpho. Toto autem tempore pacis claudébantur. Deinde processu temporis è successerunt secundarū (sicut dicit idem Salustius) cum Roma ex lōga pace & trāquillitate, sub prædicto Numa Pompilio, secundo rege suo, legib. & moribus, reb. itē ac hominibus satis prospere se habentib. augmentata fuit: primò ex ipsa rerum opulentia, auaritia & inuidia in uicinos orta est, iuxta illud Iuuenalis poetæ:

Prima peregrinos obscena pecunia mores

Reges abundantes, nondū suis opib. cōtenti, aliena etiã appetunt.

Intulit,

intulit, & turpi confregit secula luxu.

Vnde succedentes reges cum populo Romano, uicinos cœperunt bello petere & tentare: utq; hoc securius possent & efficacius adimplere, uires suas artibus instaurarunt, ut sic artibus simul ac uiribus implere possent, quod cupiebant. Alios itaq; uicinos, sibi sociabant, & unâ cū illis alios impugnabant: & pro libertate patriæ suæ & regni se pugnare asserentes, ne alijs seruiret, hoc potius intendebant, ut alios sibi seruire facerēt: & alios remotiores sibi socios iungentes, prioribus diffidebant, quorum auxilio uicinos subiugarent: & ipsos quoq; prius socios, nunc subditos sibi faciebant. Sic sub septem regibus suis primis, Roma his artibus & uiribus per C C X L I I annos semper magis ac magis creuit ad Tarquiniū usq; Superbum, qui primorum regum Romanorū septimus & ultimus fuit: qui ideo Superbus uocatus est, quòd fastu regali primus ultra suos antecessores superba

Artes Romanorum, quibus maxime initio pugnant.

Tarquinius Superbus.

superba dominatione utebatur: cuius filius Lucretiam, nobilissimā pudicissimamq; matronam, Collatini senatoris uxore, uiolenter oppressit: propter quod senatus cum populo Romano *Exacti ro-* patrem & filium simul de regno & ur- *ges.* be expulit: & annuos deinceps sibi cōsules, unum uel duos aut tres creauit, qui patriæ & Reipub. potius consulendo prouiderent, & prouidēdo consulerent, quā regnarent. Hi consules annui deinde per CCCCXLIIII. annos, usq; ad Octauianum primū imperatorem, Ro. remp. gubernabant.

CAPVT SEXTVM.

Post primos itaq; reges expulsos, cōsules de anno in annum creati, coeperunt unā cum senatu & populo Romanam remp. quasi ad primū ortū suum reducere, & à corruptis regū moribus de nouo in melius reformare: de quibus Cōsulibus & senatoribus dixit Ennius poeta:

Moribus antiquis stat res Romana, uirisq;

Quam poetæ sententiam commendat

mēdat Tullius, dicēs: quòd bene dixerit Ennius, creuisse & stare Romam etiā per illos uiros & mores: quia utiq; non fuissent illi mores, si non fuissent illi uiri: neq; illi tales uiri, si non habuissent illos tales mores. Illi autem mores hi fuerūt, quos Cato laudauit in oratione ad populum ac senatum Romanū, sicut scribit Salustius, ita dicens: Nolite putare, maiores nostros solis armis rempublicam Romanam ex parua fecisse magnam, sed alia fuerunt, quæ illos magnos, & illam magnā faciebāt: uidelicet domi industria, foris iustum imperium, animus in cōsulendo liber, nec libidini nec delicto obnoxius. Erant enim illi antiqui laudati inter Romanos, domi in re sua priuata parci & modesti, foris liberales: habebant ærarium publicū opulentū, & tenues res priuatas: cupidi magis gloriæ quàm pecuniæ, amantes Rempub. & patriæ magis quàm se uel sua, cui soli patriæ laborare & uiuere uoluerunt, pro qua mori etiā non timuerunt, Vnde omnibus

Veteres Romanorum mores.

bus nervis studuerunt, ut bellorum & periculorum pro ipsa patria susceptorum laboribus primò facerent eam liberam, ut nulli seruiret: deinde dominam, ut cæteris gentibus imperaret. Tales itaq; fuerunt primi antiqui Romani. Deinde processu tēporis, ex successu rerum secundarum, illis moribus antiquis abolitis & deletis, iterum successerunt mali & corrupti mores, peiores prioribus. Quia sicut sub regib. prius ex rerum opulentia orta fuerat auaritia & inuidia ad uicinos, quos inceperunt bello petere & impugnare: ita postmodum sub consulibus ex dilatata potētia super exteros & remotos ferre omnes iam subactos, orta est superbia & uiolentia in conciues, & in suos. Vnde scribit Salustius, post reges primos Romanos, ut prædictū est, expulsos sub primis Consulibus creatis, quamdiu metus impugnationis Tarquinij pro recuperando sibi regno durauit, æquo & modesto iure & more actum esse à Cōsulibus & senatoribus

cum plebe. Metu uerò illius impugna-
tionis cessante, & restituta tranquilli-
tate, cœperunt primò ualidiorū iniu-
riæ cōtra plebē excrescere, & ipsi con-
sules ac senatores plebem seruili impe-
rio premere, & regio more uerberibus
punire, ac agris suis & rebus pruitare,
& soli in imperio agere, quasi domini,
non quasi patroni reipub. & ipsius pa-
triæ, sicut prius aliquandiu consueue-
rant. propter quod plebs armata ma-
nu collecta, secessionem in Auentinū
montem fecit: ubi tandem populus sic
fuit cum senatu concordatus, ut uideli-
cet contra iniurias & uiolentiās sena-
torum populus sibi crearet Tribunos sena-
plebis, qui populi causas contra sena-
tum defenderent, si quādo senatus si-
mili quadam uiolentiā populo con-
trairet. Ex quo notandum est, quòd
isti sunt mali mores, qui reges & prin-
cipes faciunt fieri, & esse, tyrannos:
primò, liberos homines seruili iugo
opprimere, ut si miles uel nobilis com-
pellatur steuras uel exactiones cum
plebe

*Ex impe-
rio uiolen-
to seditio-
nes oriun-
tur.*

plebe soluere. Secundò, corporaliter
 castigare liberum aut nobilem homi-
 nem, uel punire: quia hoc pertinet ad
 cōditionem seruorum & rusticorum,
 & non itidem ad statum nobilium ac
 liberorum. Tertiò, rebus suis ac hono-
 ribus ipsos priuare: quia nobilium &
 liberorum res ac honores, debent cum
 personis ipsorum gaudere pari iure.
 Quartò, contra uerecundiam, petulan-
 tiam aut iniuriã uxorib. uel filijs ipso-
 rum inferre: quia liber hominis liberi
 animus magis eligit mortẽ pati, quàm
 contra uerecundiam, confusionem ali-
 quam in illis causis & rebus, in quib.
 summus honor, & summa hominis li-
 bertas cōsistit, experiri. Vltimò itaq;
 cum iam ferè omnibus gentibus & re-
 gnis subiugatis, & in prouincias reda-
 ctis & subactis, Romani felici pace,
 & pacata felicitate, gaudere in suę do-
 minationis imperio potuissent: Sena-
 tus, sicut prius contra plebem, ita tunc
 contra semetipsum, & inter semeti-
 ipsos diuisi senatores, pro obtinenda

*Haud faci-
 le est aqua
 com moda
 mente pati.*

*Bella ciuili-
lia Romæ.*

consulatuū, & aliarum dignitatū dominatione, solius iactantiæ & gloriæ cupiditate atrocissima ac crudelissima bella ciuilia excitarunt & exercuerūt: quorū tria famosa fuerūt. primū Syllæ et Marij, secundū Cæsaris & Pompeij, tertiū Antonij & Augusti Octauiani, qui solus & primus deuicto Antonio obtinuit Romani Imperij monarchiam: cuius successores deinceps ad hæc usq; tēpora, sub Monarchia, id est sub unius imperatoris singulari principatu Romanum imperium tenuerunt.

CAPVT SEPTIMUM.

His igitur de primo ortu & processu ac successu regnorū, & principatuū breuiter præhabitis & præmissis, de statu ipsorū subsequēter est agendum. Circa statum uerò regnorum & principatum, quatuor sunt inquirenda & scienda. Primò, de regno scelici uel infelici: secūdò, de regno iusto, uel iniusto: tertio, de regno magno uel paruo: quartò, de cōbinatione & comparatione istarum trium cōditionum, &

& statuum regnorum ad inuicem. Necessitas autem considerationis huius, & sufficientia etiã perscrutationis est, quia, cum secundum Philosophũ primo Ethicorum, Omnes actiones humanæ ad finem ultimum referantur, qui est fœlicitas, tanquam summum bonum, ad quod omnia alia bona humana ordinantur: bonum autem regni sit maximum, quia bonum quod quæritur in prima communitate siue cõmunicatione aut societate hominũ ad inuicem, est domus constituta ex uiro, uxore, liberis ac seruis, ordinata ad bonum ciuitatis, tanquam minus bonum ad maius, & pars minor ad maiorem: Bonum uerò ciuitatis ordinatur ad bonum regni siue principatus, tanquam maius bonum ad maximum, & principalis pars ad suum totum: patet inde, quod fœlicitas regni siue principatus, est maximum bonum, tanquã id cuius gratia omnia sunt & fiũt, quæ in regno uel principatu disponuntur, & ad quod omnia cætera particularia

ordinantur. Et ita de necessitate oportet, eum qui præest regno uel principatui, scire, quid sit, & in quo sit regni uel principatus finis, uel felicitas constituta. Sed quia, sicut patet per Philosophum in principio Ethicorum, felicitatem humanam alij posuerunt in uirtute, alij in uoluptate (quæ est duplex, scilicet cupiditas honorum, quam multi querunt propter auaritiam et luxuriam, propter quod dicit Philosophus ibidem, quod uitæ actiue famosæ inter homines sint tres: uidelicet uita uirtuosa, quæ felicitatem & summum bonum sibi constituit in uirtute, & in actione secundum uirtutem: & uita uoluptuosa, quæ felicitatem suam & summum bonum sibi ponit uel in humana gloria & honore, propter delectationem superbiæ, & uanæ gloriæ: uel in diuitijs, & in pecunia, propter delectationem auaritiæ, & luxuriæ) regnum autem iniustum appetitur propter superbiam, quia superbos magis delectat uolentia quam iusticia, quia putant se magis

Duplex uirtus
ta.

magis excellere faciēdo iniuriā, quā
 obseruando iusticiam: quia iusticia est
 æquatio, & æqualitas quædam. Re-
 gnum autem magnum appetitur pro-
 pter auaritiā & luxuriā, quia aua-
 ros & luxuriosos magis delectat mul-
 tarum rerum & usum ipsarum immo-
 derantia, quā modus & temperan-
 tia: propterea reges & principes cupi-
 entes foeliciter regere & regnare, ne-
 cesse est diligenter considerare & sci-
 re, utrum iustē uel iniustē regere & re-
 gnare, faciat ad foelicitatem regni uel
 principatus, uel ad eius contrariū: &
 utrum regni & principatus dilatatio
 & magnitudo, aut eius moderata limi-
 tatio, faciat foelix regnum, & foelicem
 principatum.

*Quid regē
 maxime
 scire oportet.*

CAPVT OCTAVVM.

Primò igitur considerandum &
 sciendū est, quid sit foelicitas, sim-
 pliciter & communiter accipiēdo.
 deinde, quæ sit, & in quo sit foelicitas
 regni uel principatus, constituta: Se-
 cundum philosophum itaq; in princi-

*De regno
 felici & in
 felici.*

Fœlicitas
quid

Definitio
nominis

Definitio
rei

pio Ethicorū, fœlicitas dicitur duobus modis. Vno modo fœlicitas hominis, in quantum homo simpliciter: & hæc consistit in delectabili actione, secundum optimam & perfectam uirtutem hominis, in quantum homo: quæ est actio eius secundum intellectum & rationem. Alio modo dicitur fœlicitas uniuscuiusq; , in quantum talis: ut hominis bellatoris, in quantum bellator: uel hominis ciuilibis, uel politici, in quantum politicus uel ciuilibis: & hominis regis uel principis, in quantum rex uel princeps. Et fœlicitatē sic acceptā describit Philosophus in primo Rhetoricæ, quòd fœlicitas est delectabilis operatio boni cum uirtute, & propter uirtutē, &c. Hæc est definitio fœlicitatis, uel potius descriptio eius, in quantum est in animo, quò ad complementum delectationis, & fruitionis uirtutis, & operis secundum uirtutem. Iterum describit ibidem fœlicitatē aliter, dicens: Quòd fœlicitas est uita per se sibi sufficiens, cum delectatione infallibili, &c. &

& hæc descriptio ferè cedit in eundem intellectum cum priori. Iterum aliam descriptionē eius ponit, dicens: Quòd fœlicitas sit potētia acquisitiua, & conseruatiua eorum quæ faciunt ad uitæ ciuilibis hominis bona interiora & exteriora, ad uirtutis usum & fructum ordinata. Et hæc descriptio propriè conuenit fœlicitati uitæ politicæ, cuius species est fœlicitas regalis & principalis, sicuti dicitur in quarto Politico. Quæ ergo sit, & in quo cōstituta sit fœlicitas regni & principatus, uide licet in fine, ad quem ordinatur officiū regiminis, nunc uidēdum est. Ad hoc autem inueniendum, & sciendum, dat egregiam uiam & introductionem, illud quod dicit Philosophus in secundo de Anima: Quòd idē est accipere & uidere in toto, quod in partibus. Vnde, quia regnū est quiddam totū, cuius primæ partes sunt singuli homines in regno habitantes: propterea, sicut Augustinus dicit libro quarto de Ciuitate Dei, non ex alijs, sed ex eisde

*De regni
fœlitate.*

Augusti-
nus.

Simile, uel
collatio.

causis foelix est regum, & quilibet ho-
mo in regno. Ex quibus uerò causis
quilibet homo priuatus sit, & dicatur
foelix homo in rebus suis priuatis, Au-
gustinus ibidem, facta positione per
simile declarat, dicens: Ponamus duos
homines, unum mediocre[m] statu suo,
& rebus: alium uerò prædiuitem, &
magnum statu & reb. Et ponamus il-
lum mediocre[m] hominem se & sua re-
ctè regentem & æstimantem, sua sibi
bene sufficere, & pro tãto suis esse con-
tentum, & alienis rebus non intentū,
mente quietum, suis charum uicinis,
gratum omnib. æquum & placidū, ac
nulli molestum, & sic semper liberum
& securum. illum uerò prædiuitem &
magnum, se & sua non rectè regentē,
suis non esse contentum, & per conse-
quens alijs inuidentem, & alienis reb.
& honoribus inhiantem, & sic animo
semper turbidum, mente inquietum,
laboribus & insidijs plenum, occupa-
tum corpore, & animo uexatum, sem-
per formidolosum, suis grauē, & ex-
traneis

traneis inuisum, & utriusq; odiosum, ac iccirco nunquam tutum, & nusquam securum. Nemo autem sanæ mentis et rationis particeps ignorat uel dubitat, uter horum duorum gaudeat felicità, & uter eorum torqueatur miseria & infelicitate. A simili itaq; illud regnum, & ille principatus in ueritate poterit dici *foelix*, cuius rex uel princeps se & suos rectè regens, suis honoribus, iurib. rebus ac terminis est contentus, illis benè prouidens, & ipsis benè utens: suos in suis non lædens, alienos iniuste non inuadens, pacificus cū uicinis, gratus et gratosus suis: qui per cōsequens, semper erit animo serenus, mente tranquillus, ubiq; tutus, & semper securus, uita incolumis, fama laudabilis & laudatus, & in sua gloria delectabilis & iucundus. Econtra uerò, infelix dici poterit illud regnum & ille principatus, cuius rex uel princeps se & suos non rectè regens, & suis nō rectè prouidens, & ipsis malè utens, cogente necessitate suis non est contentus,

Quod regnū uerè sit felix.

Quod regnum uerè sit infelix.

tentus, & aliorum rebus rapiendis intentus, suos opprimens, uicinos inuadens, cū nullo pacificus, amicis ingratus, exteris odiosus, omnibus formidabilis & formidulosus, mēte turbidus, animo inquietus, in semetipsum fremens, in alios amarus, spiritu uexatus, corpore tribulatus, timorib. anxius, sollicitudine dubius, insidijs perplexus, alijs grauis, sibi onerosus, et omnib. terribilis, nulli amabilis, nec iucundus.

CAPVT NONVM.

QUOD autem prædictæ conditiones illius hominis mediocris, sint partes constituentes & integrantes felicitatem ipsius, & his contrariæ conditiones alterius hominis prædiuitis & magni causentur infelicitatem & miseriam illius: sic patet, quia sicut secundum Philosophum in primo Ethicorum, tres sunt conditiones, ut partes felicitatis, quæ faciunt hominem felicem ac beatū, uidelicet sufficientia nullo indigens, & tranquillitas nihil dolens, & securitas nihil timens: ita per oppositum

Quid felicitatem faciat hominem, aut cōtrā.

oppositū tres sunt perturbationes mē-
 tis, quæ faciunt hominem miserum &
 infelicem, scilicet concupiscentia sem-
 per indigens, & qui eam consequitur
 dolor semper urgens, & timor semper
 premens: quod sic ostēditur. Si enim
 felicitas est sufficientia bonorum, quæ
 iam ut præsentia & existētia ab homi-
 ne possidentur, & quibus homo iam
 fruitur cum delectatione infallibili, ut
 prædictum est: delectatio uerò infalli-
 bilis, in eo quod est delectatio, caret
 dolore, & in eo quod infallibilis, caret
 timore: patet, quòd indigentia (quæ
 causatur ex insatiabili concupiscentia,
 & opponitur sufficientiæ) & dolor ip-
 sam consequens (qui cōtrariatur de-
 lectationi) & timor (qui causatur ex re
 rū instabilitate, quæ opponitur infalli-
 bilitati & securitati) erūt causa miseræ
 & in felicitatis. Si enim fœlix est, qui
 habet sufficientiam, iccirco quòd nihil
 eo quod habet, amplius concupiscat,
 & qui in seipso delectatur & quiescit,
 eo quòd nihil habet quòd doleat: &
 qui

*Quis fœlix,
 aut infœ-
 lix.*

qui securus est in seipso, eo quòd nihil expectat quòd timeat. Per oppositum infelix & miser erit, qui semper indiget, ex eo quòd semper ei restat aliquid, quod concupiscat; & nunquam est in se quietus, eo quòd semper habet aliquid quòd doleat: & nunquam in semetipso securus, eo quòd semper expectat aliquid quòd timeat. Omnes autem prædictæ conditiones illius iuri mediocris, indicant ipsius sufficientiam cum tranquillitate & securitate: & omnes conditiones illius magni et prædiuitis, augent in eo insatiabilem concupiscentiam, & per consequens indigentiam cum dolore continuo & timore. Ergo illæ faciunt illum mediocre, felicem & beatum: & istæ faciunt prædiuitem istum, infelicem & miserum. Et idem est accipere & uidere consequenter in rege, uel principe, habente in se condiciones illius magni & prædiuitis, uel alterius hominis mediocris. Ex hoc patet etiam ulterius, quòd sola uera & plena libertas est, sola uera & plena felicitas: &

*Applicatio
hactenus dicto-
rum.*

& per oppositum, uera & plena seruitus est, uera & plena infelicitas. Libertas autem uera intelligitur, quæ est libertas animi à malitia concupiscentiæ infestante, & à dolore indigentia cruciante, & à timore insufficientiæ contristate. Similiter uera seruitus est, quæ seruit insatiabili concupiscentiæ, ut expleatur: & timori insufficientiæ, ut repleatur: & dolori indigentia, ut impleatur.

Vera libertas.

CAPVT DECIMVM.

Vlso igitur, & habito sermone ex prædictis, de regno felici, & in regno iusto, uel iniusto. Sciendum igitur, quòd duabus de causis solet dici rex uel princeps, aut dominus, iustus uel iniustus: uidelicet, uel ex adoptione, ut si iuste uel iniuste regnum, uel principatum seu dominium est adeptus: uel ex administratione, ut si iuste uel iniuste regit, & administrat regnum, uel principatum, seu dominium adeptum. Et circa hoc inueniuntur

De regno iusto, uel iniusto.

Duab. causis dici regem iustum, uel iniustum.

tur

tur quatuor differentia, seu diuersitates. Potest enim aliquis regnum & dominium iuste adipisci, & iuste administrare: aliquis uero iniuste adipisci, & iniuste administrare: alter autem iniuste adipisci, & iuste administrare: alius quoque iuste adipisci, & iniuste administrare. Primo igitur dicendum est de adeptione. Adeptio regni, uel principatus fit trib. modis: uidelicet uel per electionem, uel per successionem, uel per occupationem. Per electionem adipiscitur quis regnum, uno duorum modorum: scilicet aut sine successione, sicut fit in regib. Romanis, quibus electis, in regnum filij uel haeredes eorum de iure non succedunt, nisi eligantur: aut cum successione, sicut fit in alijs regnis, & regibus multis, ut in Francia, & Hispania, & consimilibus illorum, in quib. primus rex solus per electionem peruenit ad regnum, & decinceps filij & nepotes per successionem. Per successionem uero adipiscuntur regnum, primogeniti regum, & seniores per gradum

De adeptione regni.

Electio.

Successio.

gradum: ita quòd primogenito mortuo sine hærede, semper senior inter reliquos succedit. Per occupationem uerò adipiscitur quis regnum, similiter uno duorum modorum. Aut quando aliquis regum aliquam gentē non habentem regem, & non rebellem, sed spontaneam sibi subiecit: uel rebellem bello deuicit, & ipsam uel regno suo adiecit, uel regnum per se (constituto se ibi rege) fecit: sicut fecerūt olim Longobardi de prouincia Ligurum, quam bello subegerunt, & sibi regnum ex ea constituerunt. Et sicut fecerunt Gothi in Hispania, cuius quandam partem bello obtinuerunt, & in ea sibi regnū Arragoniæ cōstituerunt. Vnde dicta est Arragonia, quasi arra Gothorum: quia à principio dixerūt, se illam partē Hispaniæ, de potestate Imperij Romani, pignoris nomine occupare, quasi arram quandam, id est partem suorū stipendiorum, ab Imperio sibi promissorum. Aut quando rex regem iusto bello uictum interfecit in bello cū

d filijs

Occupatio.

Longobardi ex Liguria fecerunt regnum.

Gothi in Hispania sedem sibi fecerunt.

Arragonia unde dicta.

filijs & hæredib. suis, & regnum ipsius
 iure belli possedit: sicut interfecto Sar-
 danapalo, ultimo Assyriorū rege, tran-
 slatum fuit Assyriorum regnū ad Me-
 dos & Persas: & interfecto Dario cum
 suis filijs ab Alexandro magno, tran-
 slatum fuit regnum Persarum ac Me-
 dorum ad Græcos. Isti autem modi a-
 dipiscendi regnum, patent ex primo
 Officiorum Ciceronis, ubi dicit elo-
 quentiæ Romanæ parens, quòd cum
 antiquis temporibus, subrudibus ad-
 huc populis, essent omnia communi-
 ter adhuc omnium, facta sunt postmo-
 dum singula singulorum: aut ueterum
 occupatione, quia quod nullius erat,
 concedebatur occupanti: aut iure bel-
 li, aut sorte, aut successione. Et quia
 eadem est causa & ratio in toto, quæ
 in partibus: proinde sicut singuli in re-
 gno à principio adepti sunt singula
 sua, ita & Reges à principio ade-
 pti sunt ipsa regna, ut præ-
 dictum est.

CAPVT VNDECIMVM.

QVoniã ergo inter prædictas quã
 tuor differentias regnorum seu
 regum, iustorum uel iniustorum, de il-
 la prima differentia nullum est dubiũ:
 nisi simpliciter dicatur, & sit rex iu-
 stus, & regnum iustum, quando quis
 regnum iuste adeptus est, & iuste etiã
 administrat & regit ipsum regnum. Si-
 militer & de secunda non est dubium,
 nisi simpliciter sit & dicatur Rex iniu-
 stus, & regnum iniustum, quãdo quis
 regnũ iniuste adeptus est, & id ipsum
 nec iuste nec bene regit aut admini-
 strat. De alijs duab. differentijs uiden-
 dum est: Vtrũ uidelicet dici possit iu-
 stus rex, qui regnum iniuste adeptus
 est, etsi bene id ipsum regat, ac laudabi-
 liter administrat: uel qui iuste quidem
 adeptus est, sed non bene, neq; etiam
 iuste regit & administrat. Ad hoc autẽ
 soluendum & sciendum, est conside-
 randũ, quòd cum cessante fine, cessent
 etiam ea quæ sunt propter finem: & re-
 gni seu principatus adeptio, sit pro-
 pter

*Alia quæ-
 stio.*

pter ipsius regni, uel principatus regimen, & administrationem, ut propter finem. Ergo cessante regimine, & administratione, nihil faciet adeptio, tanquam uacua et inanis, carensq; suo fructu, & effectu. Regnum uero malum & nullum, & administratio mala & nulla, æquipollēt. Ergo quamuis iuste aliquis sit adeptus regnum, uel principatum, si tamen utitur malo regimine & iniqua administratione regni, non erit neq; dicetur rex iustus. Quod patet ex eo, quod quamuis aliquis iuste adeptus sit regnum, si non bene regit, aut intolerabilis est in regendo, malicia ipsius iuste deijcitur, & de regno deponitur. Restat ergo uidere de quarta differentia, uidelicet utrum dici possit rex iustus, qui iniuste adeptus est regnum, licet iuste uel bene regat, & principatum administret. Et uidetur, quod non: quia dicit lex, quod id quod à principio non ualuit, ex tempore non conualescit. Ergo qui iniuste à principio adeptus est regnum, ex

ex tempore non conualefcit, ut post-
 modum fit & dicatur rex uel princeps
 iustus. Sed in contrarium est, quòd sci-
 licet hoc regnū, uel imperium Roma-
 num non sit, nec dici possit, esse regnū
 uel imperium iustum: quia certissimū
 est ex historijs, quòd Romanum re-
 gnum & imperium, ab initio conditæ
 urbis, non creuit neq; peruenit ad suū
 statum: nisi uicinos primò & deinde
 remotos, ac remotissimos usq; ad fi-
 nes orbis inuadendo, expugnando ac
 subiiciendo, & interfectis, uel remotis
 regibus, eorum regna in prouincias re-
 digendo, & sub suum iugum & impe-
 rium coercendo. Tali autem modo
 per uolentiam, non per iusticiam, adi-
 piscitur quis regnum, & dominium.
 Circa huius dubij solutionem, sciendū
 est: quòd regnum Romanorum ab ini-
 tio & deinceps triplici iusticia adeptū
 est dominiū, & imperium aliorum re-
 gnum sibi subiectorum. Primò per
 iusticiam bellicā: quia illa regna, quæ
 iusto bello deuiet a sibi subiecit, iuste

*Imperium
 Rom. non
 esse iustū.*

*Romanum
 imperium
 trib. modis
 subiecit si-
 bi cetera
 mundi re-
 gna.*

sub ipsius imperio & dominio permā-
 serunt: & per hunc modum ac causā
 primò in Oriente super Pontum
 & Asiam bello Mithridatico Romani
 iustum imperium sunt adepti. Simili-
 ter Macedonia, Græcia & Epirus iu-
 sto bello habito cum Pyrrho & Phi-
 lippo regibus illorum regnorum, Ro-
 mano imperio iuste accesserunt. Eodē
 modo in Meridie, iusto bello habito
 cum Hannibale, & Hasdrubale, & Lu-
 gurta, Carthago et Africa: & in Occi-
 dēte, Hispania tota ex bello habito cū
 Hannibale, Romano imperio est adie-
 cta. Et sic deuictorum istorum iniqui-
 tas, & Romanorum uincientium iusti-
 cia, iustum super eos imperium eis fe-
 cit. licet, secundum Augustinum, meli-
 us fuisset Romanis, habuisse uicinos
 concordēs, quib. collatarentur, quā
 rebelles, quibus uictis dominarentur;
 quòd non potuit fieri sine magna cede
 suorum. Secundò adeptum est Rom.
 imperium alia mundi dominia per di-
 spositionem testamentariam: sicut in
 Oriente

Oriente, ex testamento Nicomedis regis, tota Bithynia & Paphagonia; & in Africa, tota Numidia & Mauritania, ex testamento Masinissæ regis accessit imperio Romanorum. Quod etiam de pluribus alijs regnis ita factum esse, in Chronicis Eutropij, Salustij, & aliorum plurimorum inuenitur: quia cum Romani antiquitus incoeperunt esse potentes, multi reges ac duces societati eorum se contra uicinorum suorum insultus & molestias coniunxerunt, quibus ipsi Romani societatis pacta & fœdera fideliter & fortiter seruaerunt. Vnde ipsi reges uel duces morientes, ac beneficiorum sibi collatorum memores, ipsos Romanos suorum regnorum & terrarum hæredes ex testamento instituerunt, quasi magis potentes illa regna & terras defendere contra uicinos. Ex qua etiã caussa legitur Iudas Macabæus fœdus societatis & amicitiaë fecisse cum Romanis, contra malitias & molestias Antiochi regis, Iudæos tunc fortiter opprimentis.

Vnde etiam (ut habetur in historijs)
 M. Publius missus Iudejs in auxilium
 à Romanis, cum de naui ad litus appli-
 cuisset, & exiuisset, Antiochus eidem,
 ad salutandū & excipiendum eum, oc-
 currit: cui cum Publius Romanorum
 nomine diceret, ut ab obsidione Iudeo-
 rum recederet: Antiochus deliberatu-
 rum se prius id respondit. Statim itaq;
 Marcus consul cum uirga (quam ma-
 nu tenebat) circulū in sabulo faciens,
 & eidem circulo Antiochū quasi con-
 cludens, ait: Hoc ibi Antioche Sena-
 tus ac populus Rom. dicit, ut hunc cir-
 culum, quo te in puluere circumscri-
 ptum uides, nō ex eas, nisi prius respon-
 deris. Respōdens itaq; Antiochus: Si
 sic uisum est (inquit) Senatui, ac Po-
 pulo Romano, ego etiam ab obsidio-
 ne recedendum censeo. Obsidionem
 igitur suos illico soluere iussit. Tertiò
 consequutum est Romanum imperiū
 alia mundi regna ac dominia, per sub-
 iectionē uoluntariā: quia sicut aliquis
 etiam solo animo possidendi, fit & est
 dominus

dominus ac possessor rei alicuius, quā diu habet, & non deponit animū possidēdi: ita etiam aliquis, animo se subiiciendi, fit possessio alterius, in eo quod uel assumit, uel assumptum non deposuit animum, ut sit possessio alterius. Et per hanc causam, & modum, illis qui à principio ui bellica sunt subacti, postquam senserunt Romanum imperium super se tolerabile, & modestum, & æquum, necessitas subiectionis conuersa est in uoluntatē: ita quòd non iam coacti, sed uolūtarij facti sunt obedientes & subiecti, & Romanas leges sibi impositas sponte susceperunt, quas susceptas de iure tenebantur in reliquū obseruare. propter quod etiā Dominus in Euangelio iustam Iudeorum subiectionem attēdens, dixit eis: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quia tributum numismatis uoluntariē recepti à Cæsaris potestate, de iure reddere tenebantur Cæsari, à quo suū numisma acceptauerant, & in usu habebāt. Patet ergo ex prædictis, quòd duo

d 5 sunt,

*Quid faci-
at iustum
regnum.*

sunt, quæ faciunt iustum regem & do-
minum, & istum regnum & dominiũ:
uidelicet iusta possessio, & iusta admi-
nistratio regni uel dominiij alicuius.
Et quòd regnum & imperium Roma-
num super regna & prouincias taliter
sibi subiectas est iustum, in quantũ re-
gna ac prouincias taliter, ut prædictum
est, adeptas & subiectas incœperũt iu-
ste possidere, & iuste administrare i-
psas, uidelicet non tyrannicis morib.
ac motibus, sed æquis & iustis legibus
gubernantes.

CAPVT DVODECIMVM.

*De regno
magno &
paruo.*

Similiter quoq; uidendum est de re-
gno magno et paruo, uidelicet qua-
liter sit & dicatur regnum magnum &
paruum. Sciendum ergo, quòd sicut
secundum Philosophũ in libro de Mo-
tu animalium, aliquid magnum &
paruum dicimus duob. modis, scilicet
uel mole, uel uirtute: ita & in proposi-
to, regni uel dominiij alicuius magni-
tudinem possumus intelligere duplici-
ter, uidelicet uel quãtitate, uel uirtute.
Vnde

Vnde notandum, quòd quantum ad
 magnitudinem quantitatis, distinguit
 Philosophus quarto Politicorū com-
 munitatem regni ab alijs communita-
 tib. tanquam maximam à minorib. &
 totum à partib. in hunc modum: quòd
 sicut prima communitas, quæ est do- *Domus.*
 mus, constituta est ex uiro & uxore, li-
 beris ac seruis, tanquã ex suis partib.
 & secunda communitas, quæ est ui- *Vicus.*
 cus, constituta est ex pluribus domib.
 ut ex suis partibus: & tertia communi- *Ciuitas.*
 tas, quæ est ciuitas, cõstituta est ex plu-
 rib. uicis, uillis & agris, ut ex suis parti-
 bus coniunctis & uicinis, non distan-
 tib. à se inuicem, aut remotis: & quar- *Provin-*
 ta communitas est, gens tota, quæ est *cia.*
 communitas unius linguæ & patriæ,
 & morum ac legum, per uicos ac ciui-
 tates distãtes à se inuicem, & remotas,
 habens multitudinem hominū segre-
 gatam: ita & communitas quinta, est *Regnum.*
 communitas regni, habens per uicos
 & ciuitates, & gentes distantes ac re-
 motas, sub uno rege & domino sub-
 iectorum

iectorum multitudinem segregatam.
 Augustinus uerò decimonono libro
 de Ciuitate Dei, comprehendens uicū
 sub ciuitate, & gentem sub regno, tan-
 quam partem sub toto, ponit tres com-
 munitates tantum, scilicet domus, &
 urbis, & orbis, &c. Et sic patet, quòd
 magnitudo & paruitas regni secundū
 quantitatem molis, cōsideratur ex ampli-
 tudinis, dilatatione lōgitudinis & la-
 titudinis, spacij terræ uel terrarum, per
 quod uici et ciuitates, et gētes sub uno
 rege & domino ab inuicē sunt distan-
 tes, & sub una lingua & eisdē moribus
 ac legib. cōsistentes. Et secundū hoc,
 maius uel minus regnū dicitur, cuius
 dominiū per longiores uel breuiiores,
 per latiores uel arctiores terræ termi-
 nos extenditur & limitatur. Secundū
 quantitatem uerò uirtutis, fortè magis
 propriè dicitur regnū magnū uel par-
 uum: sicuti non secundum quantitatem
 corporis, sed secundum magnitudinē
 scientiæ & artis dicimus magnū Me-
 dicum, uel magnum Architectum, ut
 dicit

dicit Philosophus quarto Politicorū. Et secundum hoc, magnum uel paruū regnū dicitur, à magnitudine uel paruitate uirtutis regalis, per quam omne regnū habet regi & administrari: quæ uirtus duplex est, uidelicet iusticia, & *virtutes regia.* potentia: ita quòd iusticia potentiam dirigat, & potentia iusticiam in iudicium conuertat & defendat: ut iustitia dirigat & decernat, quid sit iustum: potentia uerò exequatur, & defendat, id quod iustum est. Et secundū hoc, maius regnum, uel maior rex dicitur, ubi uiget maior uirtus iustitiæ ad iudicandum, & maius robur potentia ad exequendum & defendendum, quod est iustum. Vtrum autē magnitudo quantitatis terrarum, & multitudinis hominum, ad istam magnitudinem regalis uirtutis cooperetur, uel contrarietur regib. & regnis, postmodū est dicendū.

CAPVT DECIMUM.

tertium.

HAbito igitur ex his quæ prædicta sunt, eo quòd foelicitas regni

gni est finis intentus in constitutione
 & administratione, siue regimine re-
 gum & regnorū: & quòd ipsam felici-
 tatem faciunt & perficiunt ista tria, ui-
 delicet bonorum regni sufficiētia sine
 indigentia, & tranquillitas sine turba-
 tione, & securitas sine timore. & quòd
 per oppositum infelicitatem regnorū
 causant ista tria, uidelicet indigentia,
 semper plus cupiens: & turbatio, sem-
 per aliquid dolens: & instabilitas, sem-
 per aliquid timens: licet infelicior sit,
 qui ideo semper indiget, quia semper
 plus cupit, quàm qui ideo plus cupit,
 quod plurib. indiget: quia illud est cu-
 piditatis, istud uerò est necessitatis.
 Et habito etiā hoc, quid sit regnū iustū
 uel iniustum, & regnū magnū uel par-
 uum: uidendum nunc est, quæ ex his
 differentijs combinatæ & coniunctæ
 faciant ad regni felicitatem, uel infelici-
 tatem. Cum igitur sex sint combinatio-
 nes prædictarum quatuor differentia-
 rum, quarum duæ sunt impossibiles
 simul stare, scilicet regnum iustum &
 regnum

regnū iniustū, regnum magnū & paruum. Quatuor uerò sunt posibles simul esse, scilicet regnū iustū & magnū, & regnū iniustum & paruum, & regnū iustum & paruum, & regnum iniustum & magnū. Manifestū est, quòd regna *Regnū paruum.* parua carent sufficientiā: & sic semper habent indigentia: & per consequens, timorē, propter suam insufficientiā. Regna uerò iniusta, carent tranquillitate, *Iniustum.* iccirco, quòd sunt semper in turbatione. Turbatio uerò, est debiti ordinis dissolutio: debitū aut ordinē sola iustitia cōstituit & custodit in regno. Felix *Felix.* aut regnū est, quod habet in se, et ex se, sufficientiā sine indigentia, tranquillitatē sine turbatione, & securitatē sine timore. Ergo regnū iniustum & paruum nequaquā poterit dici aut esse felix regnū: imò ista cōbinatio harū duarū differentiārū, scilicet iniusti & parui, uideatur tollere totam felicitatem regni, & omnes partes & conditiones ipsius: quia tale regnum nec est sibi ipsi in se sufficiens, nec tranquillum, nec securū.

Ex

*Iustum &
magnum re-
gnū, felix
regnum esse.*

Ex hoc uidetur ergo, quòd oppositū regnū iustum, & magnū, solū possit esse felix regnū ex eo, quòd tale regnum solum possit esse sibi ex se sufficiens & securum, ideo quia magnum, & tranquillum in se, & ideo quia iustum. Videtur etiam per consequens, quòd si istæ duæ combinationes, scilicet iustū & magnum, ponunt omnes partes felicitatis in regno, & sic faciunt perfectè & simpliciter felix regnum: & aliæ duæ combinationes his oppositæ, scilicet iniustum & paruū, tollunt omnes partes felicitatis, & sic faciunt simpliciter & in totū infelix regnum: iccirco istæ duæ combinationes aliæ, quæ restant, scilicet iustum & paruū, & iniustum ac magnum, aut non cōpatiuntur se simul, aut si possunt simul stare, quòd non faciunt simpliciter & perfectè felix regnum, sed secundum aliquā partem tantū: quia regnum iniustū nequam potest esse in se tranquillum, & regnum paruū non uidetur esse sibi ex se sufficiens, & securū. Et de hoc amodo

dō iam plenius est dicēdum. Ad decla-
 randum itaq; ueritatem in prædictis,
 inquirendū est primò de istis quatuor
 combinationibus, scilicet iusto & iniu-
 sto, magno & paruo: utrum aliqua ex
 eis, & quæ, & qualiter compatiantur se
 simul stare, uidelicet utrum regnū ma-
 gnum possit uel non possit esse iustū.
 Hoc enim declarato, patebit per conse-
 quens, utrum regnum paruum possit
 uel non possit esse iustū. Et notandū,
 quòd hic agitur de regni magnitudine
 uel paruitate, secundū quantitates uir-
 tutis, nō suæ dilatationis aut extensio-
 nis: quia magnitudo regni secundum
 quantitatem uirtutis, semper facit ad
 augmentum felicitatis ipsius. Quòd
 igitur regnum magnum non sit de ne-
 cessitate iustū, & quod per consequēs
 nec regnū paruum de necessitate iniu-
 stū, uidetur ex hoc, quod Augustinus
 quarto libro de Ciuitate Dei refert,
 quòd uidelicet tēpore Alexandri ma-
 gni captus fuit quidam pirata, id est,
 princeps prædonū in mari, & præsentatus

tus Alexandro, & ab eodem interrogatus, Quid sibi commune esset, & mari, propter quod ipse infestaret mare, & laborantes in mari: Respondit Alexandro dicens: Dic tu, quid tibi comune est & toti orbi, propter quod tu infestas totū orbem, & habitantes in orbe: addiditq;: Numquid ergo ego recte uocor latro, ac prædo, quia mare infesto cum parua nauicula, & cum paucis socijs: tu uerò ideo recte uocaris rex & imperator, quia infestas uniuersum orbem cum magna multitudine, & exercitu copioso: Nonne maior est iniuria, ubi maior est potētia? Ex hoc ergo uidetur, quòd regnum magnum non de necessitate sit iustū, & per consequens nec regnum paruum de necessitate sit iniustum. Vnde Augustinus ibidē sol uendo istud concludit, dicens: quòd regnum magnum ideo potest esse potens, quia magnum: sed non ideo necesse est esse iustum, quia magnum. Si enim à regnis mundi tollatur iustitia, & relinquatur sola potentia sine iustitia,

tia, tunc ipsa mundi regna nō sunt nisi
 magna quædā latrocinia. Ex hoc etiā
 ulterius patet, quòd si Romanū impe-
 rium orbē terrę & eius dominationem
 obtinuit, & tenet sola potentia, sine iu-
 stitia: tunc iam non erit imperium, sed *Paronomā-
sia.*
 improperiū: & nō patrociniū, sed latro-
 cinium orbis. Vtrū ergo regni magni-
 tudo faciat ad ipsius iustitiā, ita ut ideo
 sit & dicatur regnum iustum, quia ma-
 gnum: sicut ille pirata arguebat, & op-
 ponebat Alexādro: Et per consequēs,
 regnum paruum ideo non possit esse
 iustum, quia paruum: Ad hoc, soluen-
 do dicimus: quòd nullum regnū ideo
 est uel erit de necessitate iustum, quia
 magnū, sed de facilitate. Quia cum iu-
 stitia necessariam habeat sibi comitem
 & coadiutricem potentiam: proinde
 quanto regnum maius & potentius,
 tanto poterit esse iustius, supposito a-
 more & diligentia iusticiæ in regnan-
 te: & quanto maius & potentius, tan-
 to iniquius, supposito odio, & negligē-
 tia iustitię in regnante. Ex hoc insuper
 e 2 patet,

patet, quòd paruitas regni, sicut non
 habet necessitatem ad hoc, ut efficiat
 regnum iustum, subposita negligentia
 uel odio iustitiæ in rege: ita etiã habet
 difficultatem ad hoc, ut faciat regnum
 iustum, quamuis existente amore uel
 diligentia iustitiæ in regente. Manife-
 stum est igitur ex prædictis omnibus,
 quòd iustitia per se operatur ad felici-
 tatē regum & regnorum: magnitudo
 uerò potentię & regni, secundum dila-
 tationem & amplitudinem ipsius, co-
 operatur ad felicitatem, non per se, sed
 per accidens, scilicet mediante amore
 & diligentia iustitiæ in regnante. Par-
 ua uerò regna licet possint esse iusta,
 non tamē propter hoc statim esse iusta,
 quia iustitia non est tota felicitas, sed
 potior pars felicitatis regum & regno-
 rum, cum iustitia requirat sufficientiã
 & securitatem ad sui executionē. Par-
 ua uerò regna non possunt esse sibi ex
 se sufficientia, nec segura, nisi bonitas
 uicinarum regnorum præstet eis suffi-
 cientiam, et æquitas ipsorum concedat
 ipsis

*Iustitia fa-
 cit regnum
 felix, per
 se: potentia,
 per acci-
 dens.*

ipsis securitatem. Vbi uerò parua regna ex se possent gaudere sufficientia & securitate: ibi esset melius habere regnum paruum & quietum, quàm magnum & latum, semper turbidum & inquietum: sicut melius est habere corpus paruum & sanum, quàm magnū, & semper debile & infirmum. Vnde Solinus scribit, quòd inter multos reges & regna (de quib. Historiæ scribunt) ab omnib. sapientioribus illius temporis, solus Aglaus rex Arcadiæ felix est iudicatus: qui cum regnū paruum, & sibi sufficiens ac securum haberet, nunquam sui regni terminos est egressus, nec ipsius terminos quisquā est ingressus ad eos inuadendos. Vtrū autem, & quib. modis paruum regnū iustè possit augmētari, ut fiat magnū, sicut factum est de regno Romanorū, iam est in præcedentib. declaratum.

CAPVT DECIMUM-

quartum.

Istis omnibus de statu regnorum & regum præhabitis, & præcognitis:

nunc considerandum est de finibus re-
 gnorū, scilicet propter quos regna sunt
 cōstituta. Cuius gratia primò uidendū
 est de illa quæstione, quam tangit Au-
 gustinus quinto libro de Ciuit. Dei:
 utrum melius sit omnia uel plura re-
 gna mūdi subesse uni regno uel impe-
 rio, sicut Romano, uel singula regna
 per se sub singulis suis regib. sicut olim
 erant ante ortum Imperij Romani, &
 sicut hodie adhuc sunt multa regna
 per se sub suis regib. constituta: Et no-
 tanda est modificatio quæstionis: quia
 Augustinus non quærit, utrum iustius
 sit hoc uel illud: sed utrū melius esset,
 hoc uel illud. licet etiam de hoc quæri
 possit, utrū illud quod est uel esset me-
 lius, sit etiam iustius: quia si omne bo-
 num est iustū, quòd nemo negat, per
 consequens omne melius erit etiam
 iustius. Vnde dato eo, quòd hoc uel il-
 lud in præsentī quæstione sit melius:
 simul patet, quòd hoc idem esset etiā
 iustius: & similiter è contrario, quod es-
 set iustius, id etiam esset melius. Vt autē
 ad

Aliaques
 stio.

ad rationes pro utrâque parte abundare
 possimus in ista quaestione, & eius ue-
 ritatē facilius inuenire, ab altiorib. et re-
 motioribus principijs, & subpositioni-
 bus, & finibus, super quos constitutio
 & administratio, & duratio regnorū
 & regum fundata est, erit fortē com-
 modius inchoandum. Sciēdum itaq;
 quòd licet superius distinguendo feli-
 citatem per partes suas, dictū sit, quòd
 felicitas regnorum & regum consistat
 principaliter in tribus, scilicet in bono
 rum regni sufficientia sine indigentia,
 & tranquillitate sine turbatione, & in
 securitate sine timore: omnia tamen
 ista sub una ratione, & sub uno nomi-
 ne pacis includuntur, quæ est finis ul-
 timus & principalis, ad quem tendūt
 omnes hominum communitates, par-
 uæ & magnæ, maiores & maximæ: ut
 puta communitas domus, cōmunitas
 uici uel uillæ, communitas ciuitatis &
 populi, cōmunitas et societas gētis &
 regni, sicut dicit Augustinus 19. libro
 de Ciuitate Dei. Pax enim est finis,

*Pax præci-
pua omni-
um regno-
rum suste-
nacula.*

propter quem omnis hominum com-
munitas & societas est constituta: &
forma secundum quam regitur, & ra-
tio siue causa propter quam durat &
conseruatur, & fructus in quo comple-
tè felicitatur. Vnde Augustinus ibidè,
unicuiq; constitutioni & societati hu-
manæ specialiter tribuit, & distinguit,
& diffinit suam pacem: primò pacem
corporis & animæ, & pacem uolunta-
tis cum ratione in ipso homine, quæ
est ordinata subiectio corporis ad ani-
mam, secundum ipsius animæ rationa-
bilem uoluntatem: deinde pacem do-
mus, quæ est uiri et uxoris, & liberorū
& seruorum ad se inuicè ordinata con-
sensus: & pacem ciuitatis, quæ est or-
dinata concordia populi sub una lege;
& pacem gentis ac regni, quæ est ordi-
nata obedientia multitudinis, gētisq;
sub uno rege: & ultimò pacem super-
næ ciuitatis Hierosolymitanæ, & ipsi-
us regni cœlorum, quæ est sub Deo &
ad Deum ordinata perpetua cōcordia
& charitas beatorum. Pax itaq; gene-
raliter

raliter sumēdo, sic describi potest, quod pax est ordinis iustitiæ tranquillitas in-
 concussa: uel sic, quòd pax est omnis discordiæ & disconuenientiæ finis, cū tranquillo & securo statu in proprijs. Vnde rectè dicit Salustius, assignans causam primordialis augmenti Romani imperij: Concordia (inquit) parua res crescunt, discordia uerò res maxima dilabuntur. Et Terentius poeta deuicta Carthagine captus & ductus Romam, cum interrogaretur in senatu, quæ fuisset maior causa expugnationis Carthaginensis: utrū uires Romanorum, uel impotentia Carthaginensium: respondit, quòd neutrum: sed, quòd sicut concordia ciuium conseruabat statum, ita discordia causabat excidium Carthaginensium. Pax igitur uniuscuiusque gentis & regni consistit in duob. scilicet in habendo concordiam inter se, & in non habendo discordiam cum extraneis. Causa uerò concordia inter se est, mutuò sibi placens unitas eiusdem patriæ, eiusdē lin-

Pacis definitio.

Terentij responsum.

Causa concordia.

*Causæ con-
cordiæ.*

guæ, eorundem morum, & earundem legum. Causa uerò non habēdi discor- diam cum extraneis, qui sunt diuersæ patriæ, diuersæ lingue, diuersorum mo- rum, & diuersarum legum, est duplex: scilicet uoluntas animorū in eo, quod neutri ipsorum uolunt tanquam iusti & pacifici, uel non audēt tanquam in- ualidi, ad inuicem aduersari: & oppor- tunitas temporum, & locorum, quia fortè termini eorum & limites contra se mutuò sunt firmati & conclusi mon- tib. & fluminibus, uel paludib. uel alijs locis inujs & desertis, quòd non possunt sibi inuicem propinquare, & per consequens nec nocere.

CAPVT XV.

*De Monar-
chia.*

*Argu-
mentum.*

His ergo prænotatis, quæritur, utrum iustius & melius sit, Omnia ne regna subesse uni regi uel imperatori, tanquā monarchæ totius mundi: uel singula regna per se stare, & sub suis regib. nullum superiorē habentib. gubernari: Et uidetur, quòd iustius & melius sit, omnia regna et omnes reges subesse

subesse uni monarchæ, quia prima in-
 uentio & constitutio regnorum & re-
 gum emanauit à natura, sicut patet in
 feris, in quarū genere leo est rex omni-
 um ferarum, & in auibus aquila est rex
 cæterarum uolucrum omniū. Ars ue-
 rò & ratio imitatur naturam. Inuentio
 uerò & cōstitutio regnorum & regum
 in societate hominum uenit ab arte &
 ratione, quæ sunt principia directiua
 actuum humanorū. Ergo & in regno
 hominum unus erit rex, & dominus
 omnium. Item, in omni ordinata multi-
 tudine plura subalternantur paucio-
 ribus, donec ueniatur ad imum, cui
 omnia cætera subalternantur, tanquā
 suo primo & principio: sicut patet in
 exercitib. benè ordinatis, ubi decē mi-
 lites subalternantur uni decano, & de-
 cem decani uni centurioni, & decē cen-
 turiones uni chiliarchæ, & decem chi-
 liarchæ soli regi, qui est unus tanquam
 ultimus & maximus omnium. Et ista
 ordinatio in omnibus regum exerciti-
 bus, & in curijs, & in aulis regalibus
 benè

*Secundum
 argumen-
 tum.*

bene ordinatis eligitur ac tenetur qua-
 si & tanquam optima. Sicut autem se-
 habet ratio in partibus sic & in toto. Er-
 go si in singulis regnis hoc est ita eli-
 gendum ueluti optimum, ideo & in
 tota multitudine regum & regnorum
 sic erit optimum: ut omnium fiat subal-
 ternatio, usque ad unum regem & do-
 minum omnium. Item bonum commune
 melius est, & magis curandum
 bono singulorum, & res publica plus
 quam res priuata: quia bonum singu-
 lorum, & res priuata, quaeritur & ordi-
 natur ad bonum commune, & ad rem
 publicam: sed bonum domus, & ad rem
 num ciuitatis, & bonum ciuitatis &
 populi ad bonum gentis & regni, ha-
 bet se, sicut bonum minus ad maius,
 & bonum singulare ad bonum com-
 mune, & res priuata ad rem publi-
 cam. Cum ergo in multitudine ordina-
 ta non sit status & finis ordinationis in
 pluribus, & ad plura, sed in uno, & ad u-
 num: & in mundo sint multa regna: ideo
 circo sicut multae domus ordinatur ad
 unam

3. *Argu-*
mentum.

unam ciuitatem, & ad bonum ipsius:
 & multe ciuitates, & populi ciuitatum
 ad unam gentem & regnum, & ad bo-
 num ipsius, tanquam bonum particu-
 lare & priuatum ad bonum commu-
 ne & publicum, & tanquam bonum
 minus ad maius, & naturaliter tanquã
 pars ad totum: sic etiam multa regna
 mundi, & bonum ipsorum, ordinãtur
 ad unum naturale regnum et imperiũ,
 tanquam bonum particulare ad bonũ
 commune omnium gentiũ & regno-
 rum, & bonum priuatũ ad publicum,
 & bonum maius ad maximum, & na-
 turaliter tanquam partes ad suum to-
 tum. Ita scribit Augustinus decimono-
 no libro de Ciuitate Dei, ex uerbis Ci-
 ceronis in lib. de Republica: quòd res
 publica est res populi, populus autem
 est multitudo hominum cõmuni con-
 sensu diuini & humani iuris sociata in
 unum, &c. Ergo ubi est unum ius diui- *Argu-*
 num & humanum, & unus & con- *mentum.*
 cors consensus populi in illud unum
 ius diuinum & humanũ: ibi erit unus
 populus,

populus, & una respublica. Vbi autem
 est unus populus & una respublica, ibi
 de necessitate erit & unus rex, & unū
 regnū. Sed est unū solum in toto mun-
 do uerum ius diuinum, uidelicet unus
 cultus uerus ueri Dei: & solum unum
 uerum ius humanum, scilicet Cano-
 nes & leges consonæ iuri diuino: quia
 ius humanum sumit auctoritatem &
 principium à iure diuino, & non è con-
 trario. Et est unus solus consensus po-
 puli in illud ius diuinum & huma-
 num, scilicet fides Christiana: & unus
 solus populus, scilicet Christianus po-
 pulus, fide cōsentiens in illud ius diui-
 nū & humanū: & per cōsequens, una
 sola respublica totius populi Christia-
 ni. Ergo de necessitate erit & unus so-
 lus princeps & rex illius Reipublicæ,
 statutus & stabilitus ad ipsius fidei &
 populi Christiani dilatationem & de-
 fensionem. Ex qua ratione concludit
 etiam Augustinus decimonono libro
 de Ciuitate Dei, quòd extra Ecclesiā
 nunquam fuit, nec potuit, nec poterit
 esse

esse uerum imperium: etsi fuerunt imperatores qualitercunq; & secundum quid, non simpliciter, qui fuerunt extra fidem Christianam & Ecclesiam. Item, tota mundana constitutio, quæ est ex diuersis, dissimilibus & contrarijs, non stat nisi per concordiam diuersorum, & dissimiliũ ac contrariorum. Concordia uerò non fit neque stat per concordantia, sed per concordantem, qui de necessitate est unus tantum, & alius ab ipsis concordantibus: scilicet ipse Deus author & princeps uniuersitatis, iuxta illud Iob *xxv.* Qui facit concordiam in sublimibus suis, &c. quæ ratio secundum Damascenũ, est quasi necessaria probatio & demonstratio, quòd Deus sit: quia uidelicet in constitutione mundanæ machinæ superiora suo motu & impetu destruerent inferiora, & ipsa elementari regione actiua sua uirtute uincerent & corrumperent passiuam, & maiora consumerent minora, si non esset aliqua uirtus omnipotens, separa

Extra ecclesiam nõ esse posse Imperium.

5. Argumentum.

6. *Argu-
mentum.*

separata ab omnibus, quæ omnia ad
 inuicem concordaret, & eorum cōcor-
 diam conseruaret. Sed sicut superius di-
 cebatur, regna mundi sunt diuersa ad
 inuicem, secundum diuersitatem uni-
 uersiusq; patrię & linguę, & morum
 & legum. Hęc autem diuersitas genti-
 um & regnorum, ubi non est liminata
 & separata magnis montibus & flumi-
 nib. locis' ue alijs inuis ac desertis, ut
 unius gentis ad aliam non facilis sit ac-
 cessus: est caussa & occasio aduersita-
 tis & discordiæ, gentis contra gētem,
 & regni aduersus regnum. Ergo de ne-
 cessitate erit aliqua potestas maior ac
 superior, quæ habeat authoritatem &
 uirtutem concordandi, & concordiam
 ordinandi & conseruandi inter regna
 & gentes diuersas ad inuicē, & aduer-
 sando & cōseruando statu regnorum
 mundi erit insufficiens & incompleta.
 Hoc autē est inconueniens dicere uel
 sentire, contra illud Psaltis diciturum:
 Quis sicut Dominus Deus noster, qui

in altis habitat, & humilia respicit in
 coelo & in terra, &c. Propter quod, si-
 cut dicitur in alio loco, In manu eius
 sunt omnes fines terræ, & altitudines
 montium ipse cōspicit: idest, excellen-
 tes potestates, & dignitates regum &
 principū terræ. Ex quo sequitur, quòd
 iterum alibi dicitur: Dominus dissipat
 consilia gentium, & reprobat cogitati-
 ones populorum, & considerat princi-
 pum, &c. Ergo ex diuinæ prouidentia
 ordinatione erit de necessitate aliqua
 una potestas, & dignitas suprema &
 uniuersalis in mūdo, cui de iure subes-
 se debēt omnia regna, & omnes gen-
 tes mundi, ad faciendam & conseruan-
 dam concordiam gentium, & regno-
 rum per totum mundum. Præterea ea
 quæ sunt, & fiunt in mundo, non raro
 uel semel, sed sæpe & frequenter, non
 fiunt neq; sunt à calu uel fortuna, sed
 uel à natura, uel ab arte & ratione hu-
 mana, uel à prouidentia diuina: Sed
 monarchia per totum mundū, uel ma-
 iorem partem mundi nō extitit semel

*Monar-
chia mun-
di.*

aut raro, sed sæpe, & continuo & frequenter, ut patet. quia primò & ab initio fuit monarchia regni Assyriorum in oriente, quæ secundum Augustinũ quinto libro de Ciuitate Dei, durauit à tempore Nini, primi regis Assyriorũ per mille ducentos annos, usq; ad interfectionem Sardanapali, qui fuit ultimus monarcha Assyriorum, per cuius interfectionem translata fuit monarchia mundi ab Assyrijs, primò ad Chaldeos siue Babylonios, deinde per Dariũ & Cyrum in Medos & Persas: deinde à tempore Darij primi & Cyri, regum Persidis & Medorum, fuit monarchia apud Persas & Medos per ducentos ac triginta tres annos, usq; ad interfectionem Darij ultimi, per quã sub Alexandro Magno translata fuit monarchia à Persis & Medis ad Græcos, quæ sub regibus Græcorum, successoribus Alexandri magni, diuisis ad Meridiem, & ad Aquilonem, & semper fluctuans hinc & inde, non stetit, sed in modum rapidi fluminis

nis decurrit per trecentos annos, usque
ad Cleopatram & Antonium, sub quibus
regnum Græcorum cessauit in totum,
sub bello Actiaco deuolutum ad Octa-
uianum, primum monarcham Roma-
norum, qui regnis Assyriorum & Per-
sæ & Græcorum sunt ad occiden-
tem. Ergo constitutio & successio &
continuatio monarchiarum in mundo,
ab oriente incipiens, & per meridiem
& septentrionem tendens in occiden-
tem, non est facta, neque fit à casu uel for-
tuna, sed ab ipsa Prouidentia diuina, cui
subiacet & obedit rerum mundi cursus
& natura, & omnis ars & ratio huma-
na, quæ imitatur naturam, & subsequi-
tur Prouidentiam diuinam. unde rectè
Augustinus libro sexto super Gene-
sim ad litteram, distinguit duos modos
sue effectus diuinæ Prouidentie, ordi-
nantis ea quæ sunt & fiunt in mundo,
uidelicet rerum naturam, & artem ac
uoluntatem humanam: quibus duobus
mediantibus. Deus omnia & om-
nia. prouidet in mundo.

*Aduersus
Monarchi-*

am.

*Argumē-
ta obiecta.*

IN contrarium quoq; uideri posset, quòd utilius esset omnia regna per se stare sine monarcha, quàm subesse uni, sicut Romano regi, uel Imperatori. Dicit enim Augustinus quinto libro de Ciuitate Dei, quòd feliciores essent res humane, si singula regna per se essent, non subiecta uni monarchæ, ita quòd regna singula pacifica uicinitate sibi inuicem congauderent: sicut in multis locis sunt multæ domus à se inuicem distantes, & in se quietæ, & pacificæ, quæ non faciunt unum uicium, & multi uicini à se distantes, & pacifici, ac quieti, qui non faciunt unam ciuitatem. Ergo eodem modo singula regna possent per se stare pacificè, & quietè, absq; eo quòd subessent uni imperio. Ergo, &c. Item dicit ibidē, quòd regnū Monarchiæ, ex eo quòd omnibus regnis alijs prælatū est, oportet etiam omnibus alijs regnis sibi subiectis esse plus dilatatum: quanto autē plus alijs

alijs est dilatatum, tanto plus alijs etiã inquietum: quia, sicut dicit Philosophus septimo Politicorum, solius diuinae uirtutis est, immania & enormia posse regere. Ergo sicut quilibet sanæ mentis magis eligeret habere corpus paruum, & sanum ac quietum, quàm corpus magnum, morbidũ & inquietum: ita etiam magis eligendum esset quodlibet regnum in mũdo, per se paruum esse, & quietum, quàm unum maius omnib. & in se magis omnib. semper turbidum & inquietũ, quale nunc est & semper fuit regnum Romanorũ.

Item secundum Philosophum secundo Physicorum, frustra est, quod non consequitur finem suum: finis autem propter quem Monarchia est constituta, est, ut monarcha ille cætera regna sibi subiecta debeat adinuicem aduersa pacificare, & discordantia cõcordare, & concordiam confirmare, & resistentes paci ac concordie coercere & comprimere, & obseruantes pacem & concordiam, sibiq; obediens & fide-

Secundum
argumen-
tum Mo-
narchia ob-
iectum.

les, in tranquillo & securo statu conseruare, & fouere. Hunc autem finem raro legemus in historijs, & nunquam audiuius, nec uidiuis temporibus modernis, aliquem Romanorum regum & Imperatorum perfecte pro suo tempore assequutum, sed eos potius quotidianis & incessabilibus ciuitatum & populorum, principum, gentium, & regnorum rebellionibus ad bella continua prouocatos: ita quod excepto Numae Pompilio (qui fuit secundus Romanorum imperator) portae Iani sub nullis aliorum regibus. uel imperatoribus diu clausae fuerunt, quarum clausura signum fuit pacati & quieti totius orbis Romani imperij, tempore conclusionis earum. Imò a tempore Octauiani primi Augusti usque ad Henricum huius nominis septimum, qui nostro tempore ad imperij clausuram sedit Imperator 97 ab ipso Augusto, maior regum & imperatorum Romanorum numerus uel in bellis sunt occisi,

Porta Iani
quoties
clausa.

occisi, uel per insidias ferro aut ueneno
 extincti. Videtur ergo, quòd imperiũ
 siue regnũ Romanorum, ab initio sui
 usq; in hodiernum diẽ frequentius fue-
 rit toti orbi terrarum, magis caussa tur-
 bationis & bellorũ, quàm pacis et quie-
 tis, sibi ipsi & alijs principatib. atq; re-
 gnis perniciosum. Et sic frustra est re-
 gnum & imperiũ Romanũ, quòd nun-
 quam consequutũ est, nec fortẽ unquã
 in futurũ consequetur finem suum, qui
 est, omnia regna pacificẽ & concorditẽ
 ter ad inuicem se habẽtia, sub sui impe-
 rij obedientia gubernare. Item de simi-
 lib. simile est iudiciũ. Sed uidemus alia
 regna, quæ non subsunt Romano re-
 gno seu imperio, bene & cõcorditẽ in
 maiori parte & tempore se ad inuicem
 habuisse, & cũ alijs regnis Romano im-
 perio subiectis, uel nõ subiectis. Ergo
 quod possibile cõueniens est in illis, &
 nõ inutile, nec iniustũ, scilicet quòd nõ
 subsunt Rom. imperio, à simili est possi-
 bile et cõueniens in omnib. alijs regnis
 et principatib. et nõ inutile nec iniustũ.

*Tertiũ ar-
 gumentũ.*

Quartum
argumen-
tum.

Rex.

Quintum
argumen-
tum.

Præterea ut dicit Philosophus quarto
Politicoꝝ, rex est lex animata, &c.
Exinde sumitur differētia inter regnū
regis, & regnum politicum: quia po-
litia regit populum secundum legem
scriptam; rex uerò regit regnum secun-
dum utramq; legem, scilicet scriptam,
& non scriptam: quia, ut dicit Philoso-
phus ibidem, non est simpliciter rex di-
cendus, qui non regit nisi secundum le-
gem scriptam, & nihil secundum uo-
luntatem & rationem propriam. Sed
lex siue scripta, siue non scripta, nō po-
test esse una diuersis gentib. secundū
diuersas linguas & patrias, & patrios
mores & ritus: Ergo nec unus rex
uel imperator potest esse diuersis gen-
tib. secundum linguas uel patrios mo-
res ac ritus patrios, ad inuicem diuersi-
ficatos. Item uidetur, quòd nō debeat
etiam esse, nec possit esse unus Monar-
cha omniū gentiū et regnorū per mun-
dū: quia ubi nō potest esse una Respu-
blica omniū, ibi nec esse potest monar-
cha omniū. Sed Iudeoꝝ & gentili-
um

um & Christianorum non est, neque potest esse una respublica: ergo nec unus Monarcha. Minor patet, quia ubi non potest esse unus populus, ibi non potest esse una respublica, cum respublica nihil sit nisi communis res totius populi. Sed ex Iudæis & gentilibus & Christianis non potest esse unus populus: ergo nec una respublica: & sic per consequens, nec unus eorum Monarcha. Minor huius sic probatur: quia populus est multitudo sub communi & concordii consensu diuini & humani iuris in unū sociata: sed Iudæi & gentiles & Christiani non consentiunt in unum ius diuinum: quia ius diuinum est uera fides, & uerus cultus diuinitatis, in quibus duob. Iudæi & gentiles & Christiani ab inuicē dissentiunt & discordant: Ergo Iudæi, & gentiles & Christiani non possunt facere unū populum: ergo nec facient unam rempublicam, nec unum regem, nec unum regnum. Item uidetur, quòd regnum & imperium Romanū licitè & iustè pos-

*Sextū ar-
gumentū.*

f s sit

*Imperium
Rom. de-
truncatū.*

lit tolli in totum: quia eisdem causis
existentibus, possibilis & conueniens
est idem effectus. sed Imperium Ro-
manum temporibus antiquis quasi li-
cite & iuste duabus de causis est de-
truncatum, & diminutum: uidelicet
primò ab Adriano, qui imperauit cir-
ca annos Domini C X X I I I, qui causam
commoditatis finis Romani impe-
rii statuit, usq; ad fines regni Persarū:
quia nō uidebatur commodū, neq; pos-
sibile, Persas etiam deuictos sub iugo
Romani imperii, manu tenere aut de-
fendere, propter illius regni distantiam
& inaccessibilitatē: licet alij historio-
graphi dicant, quòd fecerit hoc Adria-
nus, eo quòd inuideret uictorie & glo-
riae Traiani, optimi illius imperatoris,
qui Persas debellando adiecerat Ro-
mano imperio. Secundò uerò, à Iulio
niano, qui regnauit circa annos Domi-
ni C C C L X I I I, & ex temeritate Iulia-
num circa fines Persidis in desperati
belli angustijs derelictū, liberauit per
pactum,

pactum, quo ex causa necessitatis
 Persis celsit, & fines Romani imperij
 usq; ad Euphratem constituit. Ergo ui-
 detur, quod à simili adhuc ulterius, ex
 causa commoditatis, uel necessitatis
 (quæ sunt causæ iustæ) possent fines
 Romani imperij diminui, & detrun-
 cari: maximè ex quo istis temporibus
 ipsum Imperium satis est in suis uiri-
 bus & iuribus debilitatum. Quod aut
 potest semper plus & plus minui, po-
 test ad ultimum in totum destrui, & au-
 ferri. Ergo si imperium potest ex ali-
 quibus causis iustè diminui, poterit
 etiam eisdem causis inualescentibus
 in totum destrui, & auferri. Item regna
 Hispaniæ, & regnū Franciæ, regnum
 Angliæ, et regnū Hungariæ, cū regnis
 Sclauorū, Bulgariæ, & Græciæ (quæ
 olim suberant Romano imperio, in sta-
 tu prouinciarū, uel regnorū) modò de-
 iure non subsunt imperio: in Africa ue-
 rò & in Asia ultra mare iam imperium
 nihil habet. Ergo sicut illa ex causis
 (quæ iustè & licitè uidebant) sunt ab
 imperio

*De dimi-
 nutione et
 destructio-
 ne imperij.*

imperio abalienata: ita ex eisdē causis adhuc possent etiā illa (quæ adhuc ei sub sunt) alienari, siue sint regna, siue principatus. Et ita uidetur, quòd imperium etiam de iure posset in totū destrui & auferri, si prædictæ causæ ueluti consimiles sese offerrent.

CAP. XVII.

AD explanandum itaq; quantum possumus, difficultatem huius quæstionis, & ad ueniendū in ipsam, & ad aliquod uestigium ueritatis: præsupponenda & prænotanda sunt tria.

Fælicitas duplex. Primò, quòd fælicitas (quam beatitudinem appellamus, & quam omnes optant & inquirunt) est duplex: scilicet præsens, quæ est temporalis et transitoria: & futura, quæ est uera & æterna. & quòd fælicitas præsens à quibusdam quæritur propter se, & ut finis ultimus: à quibusdam uerò non propter se, & ut finis ultimus, sed in ordine ad futuram fælicitatem, ut ad ultimum finem. Secundò, quòd fælicitas præsentis uitæ simpliciter est, imperfecta respe-
cti

ctu æternæ & ueræ felicitatis: & perfe-
 cta secundum quid, id est, quantū est
 possibile suo modo: & quòd ad futu-
 ram felicitatem ipsam nō possunt per-
 uenire, nisi perfecti suo modo. Tertiò,
 quòd ratione istorum duorum prædi-
 ctorū, scilicet quòd felicitas ab omni-
 bus inquiritur & optatur: & quòd ad
 ipsius perfectionem qualemcunq; nō
 possunt uenire, nisi perfecti suo modo:
 communis status præsentis uitæ de ne-
 cessitate exigit ordinem, & gradum
 prælationis & subiectionis. Primum *De primo.*
 patet, quia cum (sicut dicit Augusti-
 nus octauo libro de Ciuitate Dei) o-
 mnem creaturam rationalem necesse
 sit esse uel miserā, uel beatam: proinde
 sicut est duplex uita, scilicet præsens,
 quæ de sua cōditione est mutabilis, &
 transitoria: & futura, quæ est immuta-
 bilis, & æterna: sic est etiam duplex
 miseria, & duplex beatitudo: scilicet
 præsens, quæ per consequens est muta-
 bilis etiā, & transitoria: & futura, quæ
 est immutabilis et perpetua beatitudo,
 uel

*De secūdo.**vita præ-
sens.*

uel miseria. Secundū etiam patet, quia cum de conditione felicitatis simpliciter sint tria, secundum philosophum in primo Ethicorum: scilicet, quòd sit ex se sufficiens uita sibi ipsi, & quòd per cōsequens illa sufficientia non sit querenda in reb. exteris: & quòd sit durabilis, nec facile permutabilis in hac uita: & præsens uita & conditiones ipsius sint repugnantes uel disconuenientes prædictis trib. conditionibus, felicitatis simpliciter acceptæ: quia præsens uita non habet ex se sufficientiam, sed multimodā indigentiam: propter quòd (secundum Philosophum ibidem) felicitas huius uitæ indiget reb. exterio-ribus ad operationes felicitantes: sicut amicitia, pecunia, potentia, sanitate & huiusmodi multis. Item non est stabilis præsens uita, sed mutabilis à natura, & à casu, & à fortuna. Item non est durabilis, sed transitoria: quia est umbra quædam, & transitus, & uia ad futuram uitā, quæ est immutabilis & perpetua. Propter hoc, præsentis uitæ felicitas

citas est imperfecta simpliciter, & per-
 fecta secundum quid solum, scilicet quan-
 tum est huic uitae & eius conditionib. *Felicitas*
 possibile suo modo. Quod attenden- *huius*
 tes Philosophi, posuerunt felicitatem ho- *uitae.*
 minis in hac uita in eo, quod est intus
 in homine, non extra: scilicet in animo
 et in uirtute animi, et operatione secun-
 dum uirtutem: uidentes, quod fortu-
 nae malitiam (quam extra in reb. & a
 rebus non possumus subterfugere, nec
 auferre) possumus tamen intus uirtu-
 te animi, tolerando mitigare: & nature
 defectibilitas & indigentia, quae in re-
 bus, & a reb. extra, non potest conse-
 qui stabilem & durabilem sufficientiam,
 sola uirtute animi potest habere suffi-
 cientiam, uel nihil cupiendo, uel cupi-
 endo. Vnde recte dicit Seneca, quod
 felices non sumus in hac uita, nisi aequa-
 nimiter tolerando quod est necessarium: &
 secundum quod est nobis possibile, facie-
 do quod est optimum. Propter quod philoso-
 phus in primo Ethicorum dicit, quod sicut
 bonus

bonus calcifex dicitur secundum artē
 suam, non quòd semper optimos calce-
 os faciat, sed quòd de quocunq; corio
 sibi dato optimos facit, qui de illo co-
 rio fieri possunt: ita felix dicitur quis,
 non quòd semper & in omnibus opti-
 mē se habeat, & optimū faciat: sed qui
 secundum præsentem statum suum, &
 conditionem exteriorum, optimē sicut
 potest se habet, et optimum facit quod
 potest. Tertium quoq; sic patet, quia
 cum ad felicitatem quamcunq; presen-
 tis uitæ omnes homines tēdant, & in-
 tendant, & ad ipsam consequendam
 humana omnia ordinentur: & status
 hominum ipsa natura ordinauerit se-
 cundum gradū minus perfecti & ma-
 gis perfecti: felicitas autem sit status
 perfectionis humanæ uitæ, quam ne-
 mo attingere potest nisi perfectus: im-
 perfectus autem, uel minus perfectus,
 quem perfectiorem: proinde omnis
 status & conditio hominum in præ-
 senti uita, exigit subalternationem esse
 in

De tertio.

in singulis & omnibus hominib. secundum gradum subiectionis, & prælationis, ut subditi & subiecti per prælatos tanquam perfectiores, ad perfectionem felicitatis huius uitæ perducantur, secundum illud Apostoli ad Rom. 13. Omnis anima potestatib. sublimioribus subdita sit, &c. Sicut ergo est felicitas aliqua singulorum hominum à singulis inquitur, sicut illa quæ ad felicitatem domus ordinatur & conducitur, mediante ordine subiectionis & regiminis, uxoris ad uirum, & liberorum ad patrem, & seruorum ad dominum, & prælationis uiri ad ipsos: & sicut est alia felicitas maior & communior, quæ est ciuitatis, id est omnium ciuium communis, ad quam ordinatur felicitas singularum domorum, mediante ordine subiectionis & regiminis totius populi ad rectorem politicum, id est, ciuitatis principem uel dominum: & sicut est iterum alia felicitas maxima, uidelicet regni, ad quam ordinatur felicitas ciuitatum & populorum, mediante ordine subiectionis & regiminis

Applicatio hætenus dictorum.

minis totius regni ad regem: ita ultima & excellentissima est felicitas imperij, ad quam ordinatur felicitas gentium & regnorum, mediante ordine subiectionis, quam habent & habere debent omnia regna ad imperium, in cuius felicitate tanquam uniuersali, & pro tanto una & ultima ac optima, consistit salus & felicitas omnium.

CAPVT DECIMVM

octauum.

*Suffragatur monar-
chia.*

His igitur præsuppositis & prænotatis, ad quæstionē istam respondendo dicimus, quòd melius & iustius est, semperq; erit, quamdiu secundum prouisum à Deo cursum rerum mundi ipsi Deo placuerit, omnia regna & omnes reges subesse uni imperio & imperatori Christiano, quantum de iure, uel consuetudine rationabili & præscripta competit & conuenit unicuiq; regno, subesse & obedire imperio, quam si

si singula regna & reges per se starent,
 sine omni subiectione, & obedientia
 Imperij, tanquam multa capita in uno
 corpore Christianæ reipublicæ, quæ est
 una & unius populi Christiani, & pro
 tanto habens unum caput omnium: ni
 si de illa Republica, & uno populo
 Christiano, quis uelit facere multorum
 capitum unum monstrum. Concedi-
 mus ergo rationes adductas pro ista
 parte, quæ sumuntur ex quatuor caus-
 sis, commendantibus & approbanti-
 bus constitutionem & statum unius Im-
 perij, & capitis unius in mundo: pri-
 mò ab exemplo uniuersalis naturæ,
 secundò ab ordine totius communi-
 tatis Politicæ, tertio ab unitate corpo-
 ris Ecclesiæ & totius Christianæ rei-
 publicæ, quartò à rectitudine & pul-
 chritudine ordinis diuinæ prouiden-
 tiæ & gratiæ. Ad rationes uerò in con-
 trarium, respondendo ad primam di-
 cendum est, quòd Augustinus di-
 cens, melius esse ut singula regna per se
 starent non subiecta uni regno uel im-
 perio,

*Respondet
ad superio-
ra argu-
menta ad-
uersus mo-
narchiam
prolata.*

perio, sicut plerunque locorum mul-
tæ domus sunt per se non constituen-
tes ciuitatem, nec pertinentes ad ali-
quam ciuitatem: & multæ ciuitates
per se manentes & stantes, quæ nõ per-
tinent tanquam partes ad aliquod re-
gnum, &c. Intelligit hoc ex suppositio-
ne illius conditionis, si illa regna pos-
sent pacifica uicinitate perpetuò ad in-
uicem se habere, sicut in regno cœlesti
futuræ gloriæ, omnes beati societate pa-
cifica sibi perpetuò congratulabuntur,
propter quod etiam in futuro cessabit
omnis potestas & prælatio. Hoc autem
non est possibile contingere felicitati
præsentis uitæ, quæ est mutabilis & ter-
minabilis in suo statu & conditione: &
propter hoc ad concordanda regna in-
ter se, & pacificandum orbem, & defen-
dendam ac dilatandam Christianita-
tem, melius & iustius est omnia regna
subesse uni imperio, unumquodque secun-
dum quod de iure debet, & in quan-
tum debet: quàm singula per se stare si-
ne omni respectu ad imperium. Quia
dato,

dato, quòd tota Christianitas contra totum paganismũ, uel maior pars contra maiorem, bellum haberet hodie, sicut sepius factum fuit, cum bellum tale non posset prosperè procedere, nisi omnes sub uno capite unirentur: iustius & dignius uniretur sub uno capite Imperij, & Imperatoris, quàm alterius cuiuslibet electi capitanei, ducis uel regis tunc presentis. Ad secundum quod obijciebatur, quòd regnum siue imperium Romanum sit frustra, quia nunquam consequatur finem suum, qui est pacificare omnia regna, & sub se pacificè gubernare, & pro tanto nunquã fieret, nec unquã fieri poterit felix regnũ, siue imperiũ, &c. Respondeo, quòd ad felicitatem siue beatitudinem solius futuri regni cœlorũ pertinet, perfecte & simpliciter omnia sua pacificata in se & sub se habere, quando cessabit omnis prelatio & potestas, & Deus solus erit omnia in omnib. cum Christus uniuersale & æternũ regnum cœlorũ, sub sanguine emptum & redemptum,

pacificatum & coadunatum tradiderit
 Deo patri, sicut dicit Apostolus. Ad
 præsentis autem regni felicitatem quæ
 nec est, nec esse potest, simpliciter per-
 fecta, sed secundum quid tantum, suffi-
 cit regem ea quæ sunt ipsius regni paci-
 ficare, quantum potest, & quamdiu po-
 test, nec ideo frustratur suo fine. Quia
 sicut finis & fructus ueræ & perfectæ
 felicitatis futuri regni cælorum, est per-
 fectæ & æternæ pacis suæ gaudiū iam
 habere & possidere, iuxta illud Psalms,
 Qui posuit fines tuos pacem, &c. ita fi-
 nis & fructus felicitatis præsentis regni
 temporalis, est in ordināda pace sua &
 suorū, cum studio & cum gaudio con-
 tinuè laborare, etiam si ipsam pacē nun-
 quam possit realiter obtinere. Quia
 sicut futura felicitas regni cælorum
 (quæ est perfecta) hoc habet propri-
 um, quòd illa sola est in securo statu &
 quiete suæ pacis: sic præsentis regni
 proprium est, quòd felix sit non ex eo
 quòd sit in quiete, sed quòd semper sit
 in actu & in motu tēdēdi & intendēdi,
 quantum

quantum potest, ad suam pacē, in quo
meretur æternā pacem. Tantū autē po-
test, quantū temporum cōditio permit-
tit: & faciendo quantū potest, nihilomi-
nus felix est & erit omnis rex & prin-
ceps etiam huius mundani regni. sicut
optimus calcifex est, non qui semper
optimos calceos facit, quòd utiq; nul-
lus eorū facere potest: sed optimos, qui
de nunc dato sibi corio fieri possunt, si-
cut superius dicebāt. Ad tertiū quod
opponebatur, quòd sicut illa regna
quæ sunt libera & exempta à Rom. im-
perio, uidemus ut plus pacificè ad inui-
cem se habere, nec ad pacificationē sui
inter se, Romani imperij ope aut opera
indigere, & eorum libertatem & exem-
ptionē nihilominus esse utilē, possibile
atq; iustam: eodē modo esset possibile
& utile atq; iustū, reliqua regna libera
per se stare, &c. Respōdeo: Quòd sub-
iectio omnium regnorū respectu imperij
non solū ideo est utilis & necessaria ac
iusta, ut regna per ipsum imperiū ad in-
uicē pacificentur, & concordent, quòd

etiã in regnis et principatib. imperio iã
 subiectis, per alios uicinos inter reges
 uel principes discordãtes, præter opẽ et
 operã imperij fieri iã uidimus & uide-
 mus: sed præcipuẽ ideo iusta uel utilis
 ac necessaria est subiectio regnorũ ad
 imperiũ, ut cõtra eos qui sunt extra Ec-
 clesiã, & extra fidẽ, & cõtra Ecclesiã, &
 cõtra fidẽ, ipsa Ecclesia atq; fides ab o-
 mnib. suis mẽbris, sub uno suo proprio
 capite concordãtib. et unitis defendãt,
 & ad dilatandum locũ sui tabernaculi
 fines suos faciat longiores. In quo casu
 & caussa nullum regnum Christianũ a
 subiectiõne & obedientia Imperij cre-
 dimus esse liberum, uel exemptũ. Nec
 ideo, quia aliqua regna sunt libera, &
 exempta ab Imperio, utile esset, uel iu-
 stũ, alia omnia esse exempta uel libera
 in futurũ: quia illa quę nunc sunt libera
 & exẽpta ob aliqua merita singularia,
 uel obsequia egregia ad perpetuã utili-
 tatẽ Rom. imperio præstita, prærogati-
 ua huiusmodi sunt ab Imperio honora-
 ta: sicut Valẽtinianus imperator gentẽ
 Francorum

Francorū ex causis huiusmodi libertate donauit, ut scribit Gregorius Turonensis: & Anastasius gentē Gothorum (concessa ipsis illa Hispaniarū parte, quam nunc obtinent) etiam liberos esse constituit, qui Arragones nunc uocantur, ut scribit Iordanus. Sed priuilegia paucorū, non faciunt legē communē. nec si omnia regna essent libera & exempta ab Imperio, ista esset uel dici posset exemptio ab Imperio, sed potius peremptio, & totalis destructio Imperij, qualis futura est secundū prophetiam Pauli apostoli, quando appropinquante tempore aduētus Antichristi, ueniet discessio primū regnorum omnium ab Imperio, deinde ecclesiarū ab obedientia sedis Apostolicæ, & ultimō fidelium à fide, sicuti postmodū dicetur. Tunc enim Ecclesia sic acephala & uacante, & membris influentiam suorum capitū in tēporalib. et spiritualib. non capientib. & per cōsequens motu ac sensu gratiæ priuatis, locū & facultatē habebit deceptio, & dominatio Antichristi:

*Franci libertate donati.
Gothi.*

tichristi: unde illi qui studium & ingenium suum adhibent ad deiectionem & truncationem imperij, uidentur directe festinare ad hoc, ut locus & facultas praepararetur tyrānidi Antichristi. Ad quod impossibile, nec cōueniens gentibus, à se diuersis, secundum diuersas linguas ac patrias & mores & ritus patrios esse unam legem: ergo nec unum regem. & per consequens, ergo non est conueniens, neque utile, neque iustum, omnibus gentibus, praeparare esse unum Imperatorem, &c. Respondeo: quod alia ratio attenditur circa hoc in regibus: quia sicut lex (generaliter sumendo nomen legis) distinguitur in ius naturale, quod est ius commune omnium gentium: & in ius positium, quod uariatur secundum diuersitatem gentium, iuxta diuersas patrias & mores ac ritus patrios: ita singulae gentes singulos habent regulas proprias, cōuenientes suae patriae, & moribus, & ritibus, ipsius, regentes et gubernantes.

bernātes. Omnia uerò regna simul secundū ius naturale, commune omnibus gentibus & regnis, uel secundū ea quę ex ipsis legibus Romanis possunt omnibus gentibus & regnis iuste & utiliter cōuenire: & quę omnes gentes & regna omnia tenentur intra se, & ad uicinos & ad extraneos obseruare, non solū possibile, sed etiā necessariū & utile est, uni Rom. imperio obedire, uel ad pacē & quietē uniuscuiusq; regni & gentis intra se simul & extraneos obseruandā, ut in regnis Christianis, uel saltem ad ipsa regna Christiana ab ipsis nō inuadenda, nec perturbāda, ut in regnis infidelium & paganorum, quę (quātum ad hoc) Rom. imperio subesse tenentur, quia non solū est ius Christianorū, sed etiam ius gentiū, & omnium hominū (in quantū homines) ius suū unicuiq; tribuere & seruare, & alterū iniuste nō lādere: ad quod Christianis regnis obseruandū, possunt & debēt ipsi infideles & pagani de iure per imperiū coherceri. Ad quintum, patet solutio ex iam dictis:

dictis: quia licet Iudæi & pagani nō faciunt unā Rempub. nec unum populū cum Christianis, quoad ea quæ (quantum ad diuersitatē suarū sectarū, & nostræ fidei singularia, & alia) sunt nobis & illis. Quoad ea tamen quæ nobis & illis communia esse possunt iure naturali uel gentium, scilicet ut unicuique sua tribuantur & seruentur, & neutri ab alijs iniuste lædantur, subesse debent imperio, & obedire. Ad sextū, quod obijciebatur, quod termini imperij Ro. prius temporib. per aliquos Imperatores, uel ex decreto, uel ex pacto cū alijs gentib. sunt quasi licite et utiliter limitati & angustati, qui tamē imperatores (quod ad hoc) tūc nō Augusti ab Augusto, sed angusti ab angustando fines Romanī imp. poterant appellari: & quod illis imperatorib. adhuc fieri posset licite & utiliter etiā usque ad exhaustū totū imperium, & ablatū, &c. Respondendum: quod nequaquā licuit Adriano Imperatori, uel Iouiniano, fines Imperij simpli-

simpliciter & cum renunciatione trade
 re, & Imperiū citra fines debitos limita
 re: nec ulli imperatori unquā licuit, uel
 licebit: quia tum caderet à nomine &
 dignitate Augusti, quòd significat, im-
 periū debere semper augeri, & nunquā
 minui. Nec Adrianus, aut Iouinianus,
 simpliciter sine caussa urgente pro tem-
 pore hoc fecerūt: sed cum Traianus de-
 bellatū regnum Persarū fecisset Roma-
 nam prouinciam, præsidē ibi ponēdo
 & faciendo eos uti legib. Romanis: A-
 drianus uidens propter longā distantia
 terre Persarum non bene, neq; commo-
 dē posse ibi prouinciā obtineri, prouin-
 ciam restituit in regnum, pristinos fines
 concedens regno Persarum, cum subie-
 ctione, quam ipsi Persarū reges Octa-
 uiano primo imperatori promiserāt &
 seruabant: propter quam subiectionē
 Persis denuò rebellantibus, & promis-
 sa non seruantibus, post Adrianum sin-
 guli ferē imperatores bella continua in-
 tulerunt, usq; ad Iulianum apostatam fa-
 ctum imperatorem: qui cum esset con-
 tra

tra Persas in bello constitutus, & Romanus exercitus praelium contra Persas aggredi differret, meliorem opportunitatem sperando & expectando: Iulianus diuino iudicio in se furens, & in exercitum suum, naues (quæ Romanis uictualia apportarant) iussit incendendi, ut sic exercitum uictualia de cætero non habentem, nec habere ualentem, ultrò in praelium prouocaret. Unde statim praelio commisso, Iulianus in praelio primus est interfectus, Persis quidem adhuc non uincens, sed paululum discedentibus, & exercitum Romanorum (dimisso praelio) in gyrum circundantibus, & in locis magis arctis & augustis obsidentibus, ne ad prædas propter uictualia comportanda discurrere possent. Qua necessitate coactus exercitus, statim Iouinianum imperatorem sibi acclamantes fecerunt, & unum cum illo, licet coacto & inuito, pactum fecerunt: & pacem cum Persis, ut ab eis discederent, obsidione exercitus soluta: & ut deinceps uersus Persas fluuius Euphra-

Euphrates Romani imperij finis esset. Vnde quia tale pactum tanquam coactum non habuit firmitatem, sed indicabat, uel in imperatore, uel in exercitu, uel in utroque desperatam quandam animi uilitatem potius quam uiriliter, eo quod contra legem & morem Romanorum mori pro conseruando honore, & augmento Imperij non audebant, & augmento Imperij non illud pactum & illam limitationem Imperij ratam habere nullatenus uoluerunt. Vnde plures Imperatores postmodum iterum contra Persas pro subiectione illius regni bellarunt, sicut legitur in Chronicis de Theodosio, & Heraclio, & Iustiniano magno, & alijs pluribus. Ad septimum, patet solutio & responsio, per ea quae dicta sunt in responsione ad tertium argumentum, superius positum: quia obiectionis et solutionis eadem est causa & ratio, hic & ibi.

CAPVT XIX.

PRædictis igitur ad maiorem intelligentiam de cōstitutione & statu & fine

& fine Romani regni siue imperij præ-
 missis: nunc uidendū est de finib. regno-
 rum & regum in cōmuni. Vnde notan-
 dū est, quōd licet ordine naturali rex sit
 propter regnū, & nō ecōtrā: propterea
 naturali ordine idem debet esse finis in
 intētionē regis, qui est finis regni, pro-
 pter quem scilicet regnum simpliciter
 est à principio cōstitutū. Finis autē pro-
 pter quem regna sunt à principio con-
 stituta, est ordinatio & conseruatio pa-
 cis & iustitiæ inter regnicolas, quam or-
 dinationem & conseruationem etiam
 rex debet principaliter intendere tan-
 quam finem, & ad hanc omnia cætera
 referre, quæ in regimine regni fuerint
 disponenda. Cum autē, secundum Phi-
 losophum, duplex est finis in operibus
 humanis, scilicet finis operis: sicut Me-
 dicinæ finis est sanare: & finis operan-
 tis, sicut alicuius Medici fortē, finis est,
 sanando lucrari pecuniam, uel amicitia-
 am, uel gloriā, non in quantum Me-
 dici, sed in quantum Ioannis, uel Petri:
 contingit enim aliquando, eundē esse
 finem

*Finis re-
gnorum.*

*Duplex o-
perū finis.*

finem operis & operantis: sicut cū me-
dicus non sanat nisi propter hoc, quòd
gaudet & delectatur se sanasse, & finē
artis assequutum esse: & cum rex uel
princeps bene regit propter hoc, quòd
gaudet & delectatur in ordinatione
pacis & iustitiæ. Aliquando uerò con-
tingit alium esse finem, quem intendit
operans, à fine propter quē est ipsum
opus: sicut architectus facit domum,
non ut domus inhabitetur per ipsum,
sed ut ipse domificationis & archite-
cturæ suæ precium assequatur. Eodē
modo rex uel princeps aliquando in a-
ctū & officio regēdi mouetur ex amo-
re pacis & iustitiæ, & communis boni
totius patriæ: sicut mouebatur A. Tor-
quatus consul, de quo Virgilius canit,
Vici amor patria, laudumq; immensa cupido:

Aliquando amore gloriæ uel famæ,
quod tandem uitium (sicut ait Salusti-
us) propinquius est uirtuti, quan-
do gloria desideratur propter opinio-
nem uirtutis, cui soli debetur gloria:
h uel

uel delectatione potentiae & iactantiae,
 sicut Iulius Cæsar: uel luxuriæ, sicut L.
 Catilina: uel auaritiæ, sicut Crassus mo-
 uebatur, cui in bello capto, rex Partho-
 rum aurum liquefactum infudit in os,
 dicens: Aurum sitisti Crasse, aurum bi-
 be. Sicut igitur tres sunt fines intenti in
 actu & officio regendi, uidelicet unus
 simpliciter bonus, qui est amor patriæ
 & pacis & iustitiæ: alius simpliciter ma-
 lus, qui est libido luxuriæ, uel cupi-
 ditas auaritiæ: & tertius, qui est com-
 munis mediocriter bonis & malis regi-
 bus, licet non secundum eandem in-
 tentionē, scilicet ambitio gloriæ: quia,
 ut Salustius dicit, Gloriam bonus &
 malus æquè optant, sed bonus bona
 & uera uia ad eam intendit, malus ue-
 rò (cui desunt bonæ artes) ad ipsam
 obtinendam malitiâ & dolis contem-
 dit. Ita (inquam) tres sunt etiam di-
 uersitates intentionum & finium, qui-
 dam enim regum, in officio regendi &
 potestate regnandi quarunt & inten-
 dunt

dum commune bonum patriæ, & isti
 mouentur amore iustitiæ & bonæ con-
 scientiæ: & hi sunt reges simpliciter bo-
 ni. quidam uerò intendunt satietatem,
 & expletionem auaritiæ & luxuriæ:
 & isti sunt reges simpliciter mali, quia
 ad exatiandam & explendam auariti-
 am & luxuriam suam, mouentur cupi-
 ditate & crudelitate. Quidam uerò
 quærunt uanitatem gloriæ, & quia
 gloria præmium uirtutis est, ipsi se-
 crantur opera uirtutum, non propter
 conscientiam, sed propter famam &
 gloriam. & isti sunt reges mediocriter
 & mixtim mali & boni: quia uirtus ta-
 lium non est uera uirtus, sed ficta. Ve-
 ra enim uirtus est illa, quæ ad illum fi-
 nem respicit, quo in bonis humanis
 nihil melius esse possit. Vnde uerè bo-
 ni reges honorem pro uirtutis præmio
 non petunt, sed subditi ipsis non peten-
 tib. ex condigno offerunt: cū è cōtrario
 ficti reges pro expletis uirtutū aliquib.
 operib. gloriam sibi oblatam appetāt,

non oblatam uerò improbè extorqueant, ut dicit Seneca. quòd uerè bonus fructum uirtutis sibi ponit in conscientia, stultus uerò in gloria: quæ sine uera uirtute est uentus, & inane quiddã. iuxta illud Poetæ:

Gloria quantalibet, quid erit, si gloria tantũ est?
 Vnde patet, quòd tales reges faciunt aliqua uirtutum opera non uerè, sed fictè: quia uerum finem uirtutis non intendunt, non respicientes in illis operibus ad conscientia ueritatem, sed ad famæ & inanis gloria uanitatem.

CAPVT XX.

QVia igitur dictum est de fine constitutionis regnorũ, propter què consequendum regna & reges sunt à principio constituti: ultimò nunc sciendum est, quòd sicut dicit Augustinus XIX. libro de Ciuitate Dei, duplex est finis rerum, uidelicet consummationis, id est perfectionis uniuscuiusque rei: qui est finis ad quem perducitur & peruenit

Duplex rerum finis.

peruenit res, ut perfecta sit: & finis cōsumptionis, id est defectionis rei, ad quem perducitur & peruenit res, ut deficiat, & ultra non sit. Finis igitur cōsummationis, id est perfectionis regni seu imperij Romani, quò perductum est multorum bellorum & laborū sudoribus ad hoc, ut ad summam perficeretur, & in summum statū suū poneretur, fuit tēpore Octauiani imperatoris, ante quem & post quem sub nullo regū uel imperatorum, Romanorum regnū seu imperium ad tantū culmen peruenit: cuius anno quadragesimo secundo Dominus noster Iesus Christus natus fuit, toto Romano orbe sub uno principe pacato, & descripto ad censum: ad significandū, quòd ille rex cœli & terræ natus esset in mundo, qui cœlestia & terrestria ad inuicē concordaret, & æterna pace ac gaudio pacificaret, & electos ad æternum regnum cœlorū libro uitæ adscriberet: ut dicit Gregorius in Homelia super Euangelium,

Imp. Augusti summus status Rom. Imperij, quam consummationē mox cōsumptio sequuta est.
Natiuitas Christi.

Exiit edictum à Cesare Augusto, quoniam illa temporalis pax tunc uigēs, ad mysterium æternæ pacis regni cœlorum significandum, illi temporì diuina prouidentia fuerat reseruata. Sed quia omne temporale est mutabile & transitoriũ, iuxta illud Ecclesiastici, Omnia tempora tempus habent, & certis spatijs trãseũt uniuersa, &c. quia nihil permanēs est sub sole: propter hoc illa uniuersalis pax totius Romani orbis & imperij, sicut ante tempora prædicti Augusti, nunquam ad talem & tãtam plenitudinem & perfectionẽ peruenerat, ita & post tẽpora ipsius Augusti deinceps nunquã peruenit, sed ipsum imperium Romanum deinceps ad defectiõnem & diminutionẽ sui, in suis iurib. & uirib. semper plus ac plus in hodiernũ usq; tempus est collapsum, ita quòd ei nõ restet amodò quicquã aliud, nisi finis quotidianæ consumptionis & defectiõnis, usq; dũ sic totaliter cõsumetur ac deficiet, quòd amodò iã non ampli-

us erit. licet olim aliqui diuinatores magis, quàm ueri prophetae, adulando Romanis imperatorib. & imperio, asserere ausi fuerint, quòd Romanū imperiū esset æternū, ex eo quòd bene uel malè, & nunc cum augmento aliquo, nunc uerò cum diminutione & detrimento, longiori tempore durauerit, quàm alia magna regna mundi, ut Assyriorū & Medorum & Græcorum regnum.

CAPVT XXI.

Quod ergo Rom. Imperiū non cū fine & consummatione mundi, imò ante finē & consummationē mundi deficere oporteat, & cessare, his rationibus & causis inscriptis uideri poterit. Primò, ex tēporali rerū mutatione & defectione generaliter: quia idē est attēdere & uidere in toto, quod in partib. Sed uidemus in singulis reb. tēporalib. qd̄ successu tēporis deficiūt in semet ipsis: cuius causa est, quia ut dicit Philosophus vii. Physicorū, tēpus est plus causa corruptionis, q̄ generationis: *Finem Ro. Imperij anteecessarium finem mundi.*

quia distare facit res, & elongari à suo
 principio originali. Quanto autē plus
 distat aliquid, & elongatur à suis princi-
 pijs originalib. tanto plus debilitatur.
 Ergo temporalia omnia ex ipso succes-
 su temporis deficiunt in seipsis, iuxta
 illud ad Hebręos 4. Quod antiquatur
 & senescit, prope interitum est. Cum er-
 go alia regna mundi tanquā tēporalia
 successu tēporis defecerint, & cessauer-
 rint in semetipsis, ut patet in regno As-
 syriorū & Medorū & Gręcorū, & in a-
 lijs regnis minorib. ergo et de regno si-
 ue Imperio Ro. (cuius appēdicia sunt
 regna minora, tāquā partes sui totius)
 est idem sentiendum & tenendū, quòd
 successu & antiquitate temporis cesset
 & deficiat in seipso. Secundò hoc etiā
 attendi poterit, & uideri ex fundamen-
 ti ipsius Imperij instabilitate. Fundamen-
 tum enim originale & radicale ipsius
 Imperij Romani, sicut cæterorū regno-
 rum minorum, est caussa illa, propter
 quam assequendam sunt omnia regna
 cum

cum ipso Imperio constituta: uidelicet pax omnium quæ sunt in regno, & securitas eorum. Super illud fundamentum sunt omnia regna constituta & erecta, mediantibus duab. columnis, scilicet iustitia & potentia. Quia iustitia est, quæ singulis pacem ordinat, & procurat, distribuendo unicuique quod suum est, & faciendo unumquemque suo esse contentum. Potentia uerò est, quæ iustitiam defendit & conseruat, conuertendo ipsam in iudiciũ. Sed circa hæc tria, scilicet circa pacem habendam, & iustitiam conseruandã, & potentiam rectè gerendam, animi hominum committere sunt mutabiles, & ad eorũ contraria procliuēs: uidelicet ad discordiã, ad iniuriam ac uolentiam alijs inferendam: & maximè eorum animi qui sunt in potestatib. & imperijs constituti, cũ illi maiora tractent, & circa maiora magis afficiatur animus, siue benè uel male afficiatur: & hoc tãto plus & fortius, quanto uicinius ad suum finẽ, cum ipso

*Faticinia
de interitu
regnarum.*

lapsu temporis labitur mundus. Ergo ex ipsa sui fundamenti instabilitate necesse est Romanum imperium, sicut & alia regna, successu temporis & cursu mundi ad suum finem deficere & cessare. Tertiò patet hoc præcipuè ex Prophetia, & Apostolica ueritate: quia sicut aliorum regnorum destructiones & cessationes sunt in sacra scriptura prophetatæ, prædictæ, & tandè etiam impletæ, ut patet de regno Assyriorum siue Babyloniorum Esaia decimo, & de regno Aegyptiorum Ezechielis 29. & de regno Persarum ac Medorum Danielis quinto, & de regno Græcorum Danielis secundo: ita & de regno Romanorum, Danielis eodè loco habetur, similiter et Num 24. Venient (inquit) in trieribus de Italia, & superabunt Assyrios, & uastabunt Hebræos, & ad extremum etiã ipsi peribunt. Quod Origenes ibidè exponit de regno Romanorum, unde Hierõ. super illud Danielis 2. Ex parte erit regnũ illud solidũ, & ex parte cõtrium,

tum, &c. dicit: quod sicut in principio, Rom. regno nihil fuit durius, ita etiã in fine nihil erit eodẽ debilius. Apostolus quoq; 2. Thessal. 2. loquens de aduẽtu Antichristi dicit, quod nequaq; ueniet ille iniquus, nisi uenerit discessio primũ. de qua discessione dicitur in glossa ibidẽ, quod triplex discessio præcedet aduentũ Antichristi, uidelicet primò discessio regnorum à Ro. Imperio, secundò Ecclesiarũ ab obedientia sedis Apostolicæ, tertio uerò discessio fidelium à fide: quia stante adhuc capite Ecclesię in spiritualib. scilicet Apostolica sede, & capite in tẽporalib. scilicet Imperio Ro. & stantib. adhuc fidelib. in fide, locũ & commoditatẽ non habebit deceptio & dominatio Antichristi, capitib. prædictis & mẽbris ipsorum ei resistentib. Cũ uerò corpus Ecclesię factũ fuerit acephalũ, & per cõsequens mẽbra singula sine motu & sensu, quantũ ad ueritatẽ & unitatẽ ac firmitatẽ fidei, tũc locũ & effectũ habebit aduẽtus Antichristi, & malitia

Hic monachisat, et sic hæc facillè conciliari possint.

malitia ipsius: sicut dicit Glossa super illud Prophetæ, Inclinabit se, & cadet, cum dominatus fuerit pauperū: id est, membrorum Ecclesiæ tunc infirmorū, & desolatorum, quia in errorem inducentur, si fieri potest, etiā electi. Et dicit, Si fieri potest, à sensu contrario: quia fieri non potest in totum, cum Ecclesiæ & fides possit periclitari, sed nequaquam submergi. iuxta illud Lucæ 22. Ego proterogavi Petre, ut nō deficiat fides tua.

CAPVT XXII.

Cum igitur cōstans sit, & indubiū, quòd non nisi ante aduentū Antichristi futura sit prædicta triplex discessio: scilicet primò regnorū à Romano Imperio, per quam discessionē ipsum Rom. Imperium deficiet, & cessabit in totum. secundò Ecclesiarū ab obedientia sedis Apostolicæ, quæ ad prædictā primam discessionē causali ordine consequetur: quia gladio temporalis sive secularis potestatis sublato, gladius spiritalis carebit finaliter tandem suo defensore

fenfore cōtra schismaticos et hereticos.
 tertio fidelium à fide, quæ discessio si-
 militer cōsequetur ad duas primas di-
 scissions: quia nec potestate spiritali
 uel seculari tunc ualente coercere ho-
 mines schismaticos, sub Christianæ fi-
 dei unitate et obediētia, sicut prius, sin-
 guli secundū suas affectiones & uolun-
 tates confingent & eligent sibi diuer-
 sos errores, quos teneant & defendāt,
 & secundum quos (sicut uolunt) ui-
 uant & agant: secundum prophetiam
 Apostoli 1. Timot. 4. ubi Spiritus san-
 ctus manifestè dicit, quia in nouissi-
 mis temporib. discedēt quidam à fide,
 attēdentes spiritib. erroris, & doctrinis
 dæmoniorū, &c. propter hoc, quibus
 causis & occasiōibus facientib. con-
 tingat prædicta triplex discessio, ex par-
 te discedentium, scilicet subditorum: &
 eorum à quib. subditi discedēt, scilicet
 superiorum & prælatorum, Apostolus
 2. Timot. 3. declarat dicens: Hoc autē
 scito, quòd in nouissimis tēporib. in-
 stabunt

stabunt tēpora periculosa, quia erūt ho-
 mines se ipsos amantes, scilicet quantū
 ad uoluptatē & luxuriam sectandā: &
 proinde erunt cupidi, quantū ad auari-
 tiam: & elati, quantū ad superbiam. Ad
 hæc autē tria uitia capitalia & quasi prin-
 cipalia, scilicet ad auaritiā, quæ tūc plus
 regnabit in potestatib. spiritualib. mo-
 re scribarum & pharisæorum, quos Do-
 minus reprehendit specialiter de auari-
 tia & hypocrisi, quibus duob. uitijs cir-
 ca tempus subuersionis Hierusalem &
 dissipationis loci & gentis & sanctifi-
 cationis suæ, principalius inseruiebāt:
 & ad superbiam & uolentiā, quæ tunc
 plus regnabit in potestatib. secularib.
 sicut olim in regno Iudæe & Hierusalē,
 circa uicinū tempus destructionis Hie-
 rusalem ac transmigrationis Iudæorum
 in Babylonē, et reges & principes eorū
 superbiam & uolentiā circa iniqua iudi-
 cia & oppressiones pauperum intēde-
 bant, iuxta illud Esaiæ decimo: Væ his
 qui cōdunt leges iniquas, & iniustitias
 scripserunt,

scripserūt, ut opprimerēt in iudicio pau-
peres, & uim facerēt causæ humiliū po-
puli mei, ut essent uiduæ præda eorū, &
pupillos diriperent, &c. Vnde statim se-
quit̃ de poena eorū: Væ Assur, uirga fu-
roris mei, & baculus ipse est: ad gētem
istam fallacem mittam eum, ut auferat
spolia, & diripiat prædam eorū, &c. Ad
ista inquā uitia tunc regnantia in supe-
rioribus & prælatis tam spiritalib. q̃
secularibus, cōsequuntur tam in ipsis q̃
in subditis, luxuria & uoluptas utrisq̃
communis. Et ne uidear & reprehē-
dar in cœlum ponere os meum, ista di-
cendo, quasi ex motu & ore proprio:
necesse est adducere testimonia sacre
Scripturæ, & sanctorum ac exposito-
rum seu interpretum de ista materia as-
serentium omnia prædicta.

*Digito cō-
pescce labes
lum. Veri-
tas siquidē
odiu parit.*

CAPVT XXIII.

Quod ergo discessio Ecclesiarum
ab obediētia summi pastoris Ec-
clesiæ, & regnorū ab Imperio Ro. & fi-
deliū ultimo à fide, ex parte discedentiū
futura

futura sit primò & principaliter propter subditorum uoluptatem & luxuriam, probatur ex uerbis Apostoli prius inductis, qui 2. Tim. 3. Erunt (inquit) homines seipfos amantes, cupidí, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, uoluptatum amatores magis quàm Dei, habentes speciem pietatis, nō opera, &c. Et notandum, quòd sicut dicit Glossa, licet prædicta uitia omnia frequenter regnauerint in malis: tamen circa illa tempora regnabunt amplius, cum plures mali per affectatam malitiam tunc ipsis se subdere non cessabunt. Quòd uerò etiã ea ipsa discessio futura sit propter prælatorum simulationem & auaritiam, qua subditos tunc acrius inuadent et rodent, patet ex ipsa litera Ezechielis trigésimoquarto: Requiram & reducam gregem meum de manu pastorū,

pastorū, & cessare eos faciā, ut ultra nō
 pascant gregē meū, ne amplius pasto-
 res pascāt semetipsos, &c. Ibi dicit Hie-
 ronymus in Commento libri ii. super
 Ezechielem: Hoc propriē pertinet ad
 supercilium illorū, qui operibus dede-
 corant in se episcopalis nominis digni-
 tatē, & in superbia simulāt humilitatē,
 & alios quos uiderint in Ecclesia præ-
 pollentes, opprimere nitūtur. Hæc igitur
 erit eorum pœna maxima, ut ultra
 non pascant gregē Domini, ne sub oc-
 casione pascendarū ouium pascant se-
 metipsos, &c. Maxima autē pœna est,
 quę infligitur & infertur, tanq̄ nō iam
 medicinalis, sed mortalis. Talis autem
 maxima pœna est etiam ultima. Ergo,
 &c. Quod etiam discessio regnorū à
 Rom. imperio, futura sit principaliter
 propter Imperatorū & regum iniquā
 potentiam & uiolentiam, & abiectio-
 nem iustitiæ & ueritatis, in repub. gu-
 bernanda, ex hoc patēre potest. Legi-
 mus tres reges iniquos & reprobos in
 ueteri Testamento; unum à Deo repro-
 batum

batur propter inobediētiā, uidelicet
 Saulē, de quo dicitur 1. Reg. 15. Pro
 eo quòd abiecasti sermonem Domini,
 abiecit te Dominus, ne sis rex. Item a-
 lium, cuius regnum fuit detruncatum
 propter superbiā, uidelicet Roboam,
 de quo dicitur 3. Regum 12. quod per
 superbiam contempto consilio senio-
 rum, & usus cōsilio iuniorū populo da-
 re & superbè respondit, & populus
 prouocatus dixit: Nō est nobis pars in
 Dauid, neq; hæreditas in filio Isai: Re-
 uertere Israel in tabernacula tua, &c.
 Item tertiū, cuius regnum fuit ab eo, &
 à sua successione in totum ablatū pro-
 pter suam auaritiam & uolentiā: sci-
 licet Achab, de quo legitur 3. Reg. 21.
 Occidisti insuper, & possedisti, &c.
 Vnde sequit̃: Ecce ego demetā poste-
 riora tua, & omnes hæredes tuos abij-
 ciam de successione regni. Quia ergo
 mundo ad finem tendente, & per con-
 sequens prædictis uitijis, scilicet inobe-
 dientia & superbia, siue uolentia & a-
 uaritia crescente in hominibus, iuxta
 prædicta

prædicta uerba Apostoli: & quia ut dicit Hiero. super illud Daniel. 3. Cōgregati sunt omnes principes regionū ad statuā adorandā, &c. diuites & potentia, illis uitijis maximè occupantur, per quæ credūt ista retineri posse. Isti autē tunc credent se magis per uolentiā, q̄ per iustitiā proficere, & habenas imperij retinere, & secundū suā uoluntatē circūducere. Ex his ergo, & ex eis que iam facta sunt transactis temporibus, prædictis causis & uitijis exigentibus, uidelicet quòd Imperatorū & Regum Romanorū quidā reprobati sunt propter suā inobediētiā, eo quòd fuerint inobediētes & rebelles Ecclesiæ, cum tamen extra Ecclesiā nō sit, nec possit esse imperiū: Quorundā uerò temporibus, propter Imperatorū & regū superbiā & inuidiā est detruncatū regnū Romanorū, sicut ab Adriano, ut superius dicebatur: alijs uerò temporibus propter ipsorū Imperatorū uel regum temeritatē & auaritiā, uel ignauiam,

eo quòd exercitui necessaria & militi-
 bus stipendia uel denegabant, uel da-
 re non habebant. & ideo à diuersis na-
 tionibus & gentibus, utputa à Sarace-
 nis, à Longobardis, à Gothis, à Van-
 dalis, ab Hūnis, à Sclauis & Græcis, &
 demum à Francis & Hispanis, provin-
 ciæ Imperij seu regni Romani ab im-
 perio sunt distractæ, & in principatus
 & regna per se reuersæ & redactæ: sicut
 prius ab ipsis Romanis ijdem illi prin-
 cipatus, & ea ipsa regna debellata &
 subacta, in Romanas prouincias fue-
 rant redacta: patet, quòd propter Im-
 peratorū & regum inobedientiã, quo
 ad Ecclesiam, & propter ipsorū super-
 biam & auaritiã, ignauiam & mali-
 tiam (quoad gubernationē reipub. iu-
 stè gerendam) poterit fieri ipsorū depo-
 sitio, & regni ac Imperij diminutio, &
 distractio, & redactio per partes ad pri-
 uatos principatus: ita & plus nouissi-
 mis temporibus, sicut præcedentibus,
 ut eadem uia tunc currat ad finem, ip-
 sius Imperij debilitatio & destructio,
 qua

*Quibus ar-
 tibus cre-
 uit, ijdem
 etiã peribit
 Rom. impe-
 rium.*

qua ab initio sui ortus currebat ipsius
 cōstructio & productio, usq; ad suum
 statum cōsummatum: quia omnis res,
 per quascunq; causas nascitur, per eas-
 dem, scilicet contrario modo se haben-
 tes, dissolvitur. Sed per coactionem &
 bellicam subiectionē regna mundi, &
 principatus & puinciæ olim sunt sub-
 actæ, & compactæ quasi in unum cor-
 pus Romanæ reipub. sicut dicit Hiero-
 nymus super illud Danielis septimo,
 de quarta bestia, quæ habebat dentes
 ferreos magnos, comedens atq; cōmi-
 nuens, & pedibus suis conculcans reli-
 qua omnia: quod idem significat, om-
 nes nationes uel interfectas à Roma-
 nis, uel tributo & seruituti suæ subiuga-
 tas. Ergo dissolutio & destructio regni
 siue Imperij Ro. futura est per recessū
 & discessionē illorū regnorū ab impe-
 rio, quæ prius in unū corpus ipsius Im-
 perij taliter coacta fuerant, & subacta.

CAP. XXIIII.

CVmitaq; secundum prophetiam
 Danielis septimo, & secundū ex-

positionē Hieronymi ibidē, & aliorū
 doctorū & scriptorū ecclesiasticorum:
 insuper iuxta prophetiam Apostoli 2.
 Thess. 2. & secundū glossam ibidē, præ
 dicta discessio regnorū à Ro. Imperio
 certitissimē sit futura ante aduentū An
 tichristi. Quo igitur modo & ordine
 sit futura, uidendū est. Methodius mar
 tyr, cuius opera & dicta Hieronymus
 in lib. uirorū illustriū, & in Cōmento
 super Daniele tanq̄ ecclesiastici scri
 ptoris monumēta approbat & cōmen
 dat, scribit in illa prophetia & reuela
 tione, quæ sibi de ortu & successu seu
 processu ac fine gētū & regnorū mun
 di in carcere posito facta fuit: quòd fi
 lij Ismael, uidelicet gentes de heremo,
 & insulis & littoribus Oceani uenien
 tes, Christianorū regna & terras deu
 staturi sunt ante aduentū Antichristi.
 Quibus ultimus Imperator Romanus
 de gente Francorū tunc existens ob
 uiabit: & resistere nō ualens, sceptrum
 & coronam Imperialem, ac clypeū ad
 arborem siccam ultra mare deponet,
 & sic

Methodius.

Patricius.

& sic cōmendatum Deo spiritum ibi-
 dem emittet. Quo factō, Antichristus
 ueniens terras Romani Imperij inua-
 det & subiiciet, &c. Quam prophetiā
 siue reuelationē Methodij in hac par-
 te doctores ecclesiastici non multū se-
 quuntur, sed tamen pro reuerētia mar-
 tyris non repellunt: quum satis conue-
 nienter possit stare cum propheta Da-
 nielis & Apocalypseos, & sublata qua
 liber repugnantia concordari. Vnde
 quid de persona ultimi Imperatoris sit
 futurum, non multum attendunt ex-
 positores: sed potius quid de ipso Im-
 perio, id est, de regnis & principati-
 bus, qui subsunt & subesse debent Im-
 perio, sit futurū, post ipsorū discessio-
 nem, uel in ipsa sua discessione ab Im-
 perio memorato: quia, ut dicit Hiero-
 nymus super sextam uisionē Danielis
 de quatuor bestijs, in uno Imperio Ro-
 manorū omnia illa regna simul intelli-
 gere debemus, quę prius fuerāt separa-
 ta. Quoniā igitur certior & cautior est
 uia in talibus tractādis & indagandis,

*Hieronymi
sententia de
regnis mū-
di.*

sanctos & expositores originales se-
qui, nec aliud quicquid dicere aut sentire,
uel etiā diuinare. Verba Hiero. de hoc
ponamus, super sextam uisionē Danie-
lis, qui exponēs mysteriū bestiae quar-
tae, ita dicit: Dicamus ergo, quod om-
nes scriptores ecclesiastici tradiderūt,
in cōsummatione mundi (quando de-
struendū est regnū Romanorū) decē
reges futuros esse, qui orbē Romanū
inter se diuidāt: & undecimū surrectū-
rum, regem paruulum, id est, Antichri-
stum, qui tres reges primò de ipsis de-
cem regib. superabit, id est, regē Aegy-
pti & Africę & Aethiopię: quib. ab eo
interfectis, etiā alij septē reges uictori
Antichristo colla submittēt. Cū igitur
de prædictis decē regibus (qui signan-
tur in Daniele per decē cornua bestiae
quartae) soli tres reges per nomina suo-
rum regnorū ab expositoribus sint ex-
pressi, uidelicet rex Aegypti, & Afri-
cæ, & Aethiopiæ, qui secundū sitū ter-
rae sanctae (ubi erit sedes regni & domi-
natio Antichristi) sunt eidē terrae san-
ctae

etæ ad meridiem collaterales: restat ut
 alios septē reges, ad septem partes reli-
 quas Imperij totius Rom. post diuisionem
 & discessionē regnorū siue prin-
 cipatuū ab ipso Imperio referamus: si-
 ue in Oriēte, siue Occidente, aut Aquī-
 lone fuerint illę partes, olim ad corpus
 Rom. Imperij pertinentes. Quare autē
 illi tres reges sint per nomina suorū re-
 gnorū expressi, & nō itidem aliij septē:
 id in scriptura aliqua authentica non
 dum hactenus legi, nisi per quandam
 cōsequentia dici possit: quòd ideo isti
 tres reges nominatim per expositores
 sunt expressi, quia illa regna uiciniora
 sunt terræ sanctæ, ubi dominabit Antī-
 christus: sicut etiā Hieronymus super
 Daniele ibidem hoc addit, quòd de
 manibus Antichristi saluabūtur hæ so-
 læ tres terræ, quæ sunt etiam ad Orien-
 tem uicinæ terræ sanctæ: uidelicet de-
 serta Idumæa, & Moab, & Arabia. san-
 cti enim Antichristo resistentes ad de-
 serta cōfugient supradicta, ut ele-
 ctorum reliquię saluæ fiant.

F I N I S.

ITER GASPARI
 BRVSCII POETAE LAVREATI & Comitum Palatini Bavaricum, Elegiaco carmine scriptum, ad clarissimum uirum, D. IOANNEM Delicissimum Pofoniensem, Pannonium: Episcopi Ratisbonensis Officialem, Iuris utriusque Doctorem.

12. Nouem
 briū, anni
 1551.

Bis senos soles mensis transmiserat
 ipse
 Conueniens nono nomen ab imbre
 trahens:

Et modo transferat Martini ignobile festum

Quo se implet nimio turba profana meros:

Vuonfidel
 oppidum.

*Marmoreos eques egressus Vuonsidalia meros
 Parua tuos, intra est quos mihi chara domus:*

Kemmat
 opp.

*Urbe Palatini sum primum exceptus in illa,
 Quam paruo patrius praterit amne Nabus.*

Rauhen
 Kulm.

*Culminis hinc arcem linguens in monte sinistro,
 Nomen habentem ipsa ex asperitate loci:*

Neustett-
 lin opp.

*Praterij dextra posita in regione, sub arce
 Oppiduli lacera & rustica tecta noui.*

Spanshard
 cœnob.

*Per nemus inde nigrum uecti successimus adi,
 Extat ubi sedes Premonstratensibus apta,
 Qui sua Scythonia corpora ueste tegunt.*

Illic post lauta conuicia regia mensa,

Mox somno reliquum temporis omne dedi.
 Possera cumq; dies ab Eoo surgeret ortu
 Impiger in caëptum prodeco rursus iter.
 Ac Dumbacenses dum me puto adire penates,
 Nescio qualis ibi me malus error agit,
 Vt tribus exactis equitando tristibus horis,
 Ad monachorum iterum penè recurro lares.
 Vnde reuersus, iter renouo, & cum sole cadente
 Ingridior uotis teëta petita meis.
 Plebis ubi pastor ueteri mihi fœdere iunctus
 Dudum, omnino mihi candidus hospes erat.
 Quo cum de uarijs rebus studysq; loquutus,
 Tandem etiam somno tempora iussa dedi.
 Mane sub auroram surgens in nomine Christi,
 Ardua conscendi tergora rursus equi.
 Per nemora & saltus ubi uectus, plurima uidi
 Incunda esse oculis qua potuere meis.
 Cyclopum in primis Vulcania teëta, superba
 Culu, nobilium ceu, decorata, domus.
 In quibus arma solent, tormentaq; bellica cudi,
 In primis ferri copia magna boni.
 Presidet his clarus doctrina & moribus Hector
 Hegnerus, patriæ gloria lausq; sue.
 Quo cum Castalios gustauit aliquando liquores,
 Præceptor nobis quando Melanthon erat:
 Atque in Francorum Vinshemius editus oris,
 Milibus urbs à te Noricaberga nouem.

Dumpach
oppidulū.

Hemer.

Altœuey-
her.

Viteber-
gæ.

His

- His celeri cursu transmissis, ocyus urbem
 Paruam adij, fontes quam prope Vilsus habet.
 Vnde suum nomen Germanum contigit ipsi,
 Quod Vilsu caput hic principiumq; stet.
 Pransus ibi, rursus pergensq; in tramite cœpto,
 Hospitium subij sole cadente nouum,
 In Sulczbacensis nimirum incenibus urbis,
 Effoditur ferri copia diues ubi.
 Castelli comites quondam hanc fundasse feruntur,
 Qui domini terra totius huius erant:
 At Suczenbachum dixisse, suis quasi riuum,
 Quod grauis ad riuum sus iacisset ibi.
 Noctem hic transegi leta inter pocula, quieti
 Dans tamen, & somno tempora iusta pigro.
 Manè dies festus templum suadebat adire,
 Atque audire ipsi dogmata chara Deo.
 Templum est augustum: ritus, quos nemo profecto
 Culpabit, Christum qui reuerenter amat.
 Post sacros cantus, suo gestum exile theatrum
 Conscendit multa uir pietate grauis:
 Is dum de superis inuiso concionatur
 Idolo quodam (ut Biblia sacra ferunt)
 Interitum mundi, rerum extremamq; ruinam
 Vicinam, in foribus dixit & esse modo.
 Ad Christum iccirco populus se uerteret omnis,
 Ni uellet scelerum mole perire magis.
 Hæc utinam nostras uox sepe feriret & aures,
 Atque*
- Vilseg op-
 pidum.**
- Sulczba-
 chium op-
 pidu metal-
 licum.**
- Origo op-
 pidi Sulcz-
 bacensis, an-
 tiquitùs
 Suczëbach
 dicti.**
- Concio de
 idolo abo-
 minatiõis
 collocato
 in templo
 Dei.**

Atque animos: minus hoc esset in orbe mali.
 Floreret pietas magis, & reuerentia legum:
 Imò erumnarum hoc esset in orbe minus.
 Nunc quoniam ruimus temerè in peccata, malumq̃
 Omne, Dei spretis legibus, inq̃ nefas:
 Tot quoque pœnarum formas, speciesq̃ subire
 Cogimur, ipse æther sidera uix quot habet.
 Christus ab æthereo spectans nostra omnia templo,
 Et regat, & sic nos semper ab hoste tegat:
 Ut medium fortes digitum monstrare queamus,
 Et mundo & carni, quin utriusq̃, dolis.
 Diuorum quibus ira, & morti inuoluimur atra,
 Tartareis monstris obijciturq̃ cibus.
 Talia cum pulchrè hîc didicissem, animoq̃ putarè
 Non mandanda modò, sed retinenda meo:
 Redditus hospitio, lauta illic prandia sumpsi,
 Moxq̃ in equi tergum rursus ut antè feror.
 Sulc̃bachum egressus, præter nemora, atq̃, ferarũ
 Horrendas latebras & iuga summa uolo:
 Donec ad insignem monachorum uenimus adem,
 Annales dudum quam cecinere mei:
 Annales, patria qui templa monastica cantant,
 Instaurant priscis & monumenta uiris.
 Castellum uero domus ista monastica dicta,
 Castri instar, pulchri collis in arce iacet.
 Hanc Sulc̃bacenses comites fundasse leguntur,
 Quos dominos habuit Noricus omnis ager.

Castel cœ
nobium.

Hic

Hic nos excepit primum fortuna nouerca
 Quæ tandem facta est mater amica tamen
 Namq; intramitti dum postulo, clauditur omnia
 Porta mihi, & tota scribor ab æde procul
 Sicq; uis frustra tentatus pluribus, ipsum
 Vicinum hospitium cogor adire tamen.
 Inde statim Abbati stomachatrix littera missa est,
 Presentem quæ me diceret esse foris:
 Cuius & ista domus meritis, aliâq; per orbem
 Germanum plures iam legerentur ibi.
 Inò ibi non tantum: terra sed in omnibus oris
 Per quam se latè Rhenus & Ister agunt.
 Littera porrigitur, qua lecta, accersor in ædem
 A qua nuper eram iussus abire procul.
 Quiq; informandis monachis ibi præsidet auctor
 Mittitur, ut placet me, ueniamq; petat.
 Sæpe uenire feros uenatoresq; equitesq;
 Quos procul arceci Principis ira uelit.
 Non id agi, Musa ut sacra pellantur ab æde,
 Quæ doctis quondam est tota habitata uiris:
 Qualibus ex animo fauceat uenerabilis Abbas
 Qui (procul ira) animo me uelit esse bono.
 Talibus illectus sermonibus, ocynus ipsus
 In uestes, in equum rursus & arma feror.
 Ingrediorq; domum, cuius me rector amanter
 Excipiens, fecit talia uerba mihi:
 Est tuus aduentus nobis, charissime Bruschis.

Omni-

Omnibus acceptus, quos alit ista domus:
 Hanc non obscuram quorum tibi nomine dextram
 Porrigo, quæ fidei symbolon est & erit.
 Unus ades, qui quando tui mihi nominis index
 Non fidus (qualis debuit esse) fuit:
 Carceri inclusus tenebris hac nocte latebit,
 Fidius Abbati discat ut esse suo.
 Non excludo viros uirtute & nomine claros,
 Mandantis nec nos id ducis aula docet.
 Littera (quæ soribus fixa est) excludit iniquos,
 Qui nos sæpe mala seditione grauant.
 Miles, atque eques, seruorum turba malorum,
 Arceri procul hac debet ab æde sacra.
 Tu nobiscum unâ lætam tibi concipe frontem,
 Atque domus nostræ consule dona boni.
 Talibus exceptus uerbis deducor in aulam,
 Quæ fuit in totos tres mihi alumna dies.
 Per quos Abbati & monachis tractatus amanter,
 Et uidi & scripsi plurima grata mihi.
 Inter multa suo tamen olim tempore libris
 Commendanda, unum hoc non reticebo loco.
 Parietibus medijs affixa est ingeniosa
 Regionontani facta tabella manu:
 Artifici dextra cui errantia sidera septem,
 Et cuiusq; omnes indidit ipse uices.
 Quinetiam annorum multorum immitia fata,
 Et quicquid triste est uisus habere polus.

*Fatidica his interposita est sententia, uerbis
Teutonicis, non hic prætercunda mihi.
Quam tamen Ausonys libet explicuisse camœnicis:
Quandoquidē digna est, quā legat omnis homo.*

Vaticiniū
Ioānis Re-
giomōtani

*Post mille expletos à partu Virginis annos,
Et post quingentos rursus ab orbe datos:
Octogesimus octauus mirabilis annus*

*Ingruet, is secum tristia fata trahet.
Si non hoc anno totus malus occidet orbis,*

*Si non in nihilum terra fretumq; ruent:
Cuncta tamen mundi sursum ibunt atque deorsum
Imperia, & luctus undiq; grandis erit.*

*Regiomontani sic dicunt uerba: potentis
Iudicis astrorum, fatidiciq; uiri.*

*Quæ merito doctis sunt pensanda omnibus, & cum
Iudicio cunctis excutienda p̄ys.*

De extre-
mo die.

*Est equidem, est mundi præsens extrema senectus:
Est præsens uindex iudicis ira Dei.*

*Ipsæ sua totus nunc orbis mole laborat,
Venit & huic sæculo finis & illa dies,*

*Quæ postrema dies & ineluctabilis hora est,
Quæ cuncta in priscum sunt reditura Chaos.*

*Plurima testantur ueterum id monumenta uirorum:
Plurima uerum etiam signa loquantur idem.*

*Quæ qui sollicito uelit omnia dicere uersus
Is numerare uolet sidera cuncta poli.*

Dictum
Helix.

*Millia sex mundo tribuit Thesbeus Helias,
Thalms*

Thalmudici nobis ut cecineri libri.
 His male perfectis ruiturum dicit eundem,
 Venturum inq̄ nihil, quod fuit ante nihil.
 Millia prima duo, uacua & sine lege futura:
 Altera sed leges sunt habitura duo.
 Tertia uerò duo, nascenti millia Christo
 Attribuit: numero haud absoluenda suo.
 Acceleraturum namq̄ hunc rationibus aequis
 Iudicium, pereat ne pia turba quoq̄,
 Suiet acer enim plusquam ullo tempore draco
 Supplicium ut propius senserit ire suum.
 Suiet, & terris cælum & maria omnia miscēs,
 Aduersus Dominum dicet acerba Deum.
 Omnia fracturus diuina humanaq̄ iura:
 In quorum inducet turpia queq̄ locum.
 Non erit ulla fides, pietas non amplius una,
 Nec probitas, Domini nec timor ullus erit.
 Totus & immersus studijs uotisq̄ maligni
 Mundus, erit Domini scæda cloaca sui.
 Hac in colluue uitiorum atq̄ impietatis,
 Inq̄ procellosi fluctibus hisce maris:
 Ni Deus ad finem mundi properaret, & ipsa
 Turba electorum sorte perire queat.
 Talibus exemplis scelerum seducta malorum,
 Adueniens statuet sed quibus ipse modum,
 Non passurus, ut impune grassetur in auum
 Impius aut satan, aut impia tota cohors.

Præteriere autem annorum iam millia quinq;
 Inq; suis sextum cursibus ingreditur:
 Cuius pars media est exacta hoc tempore nostro,
 Et superaddita sunt iam quoq; lustra decem.
 Regiomontani nostri hac iccirco uidentur
 Obseruanda aliquo prodita uerba modo.
 Esse dies siquidem postremos abbreviandos,
 Ipsa Dei digito litera scripta docet.
 Duraturum autem non, sex nisi millibus, orbē,
 Testantur multis edita signa modis.
 Sex fecit tantum Maiestas summa dierum
 In spacio, Mundus quicquid uterq; capit.
 Septima uerò dies erat assignata quieti:
 Quid si autem hac se sic millia forsan habent?
 Mille anni siquidem coram rectore deorum
 Hoc immortalis, sunt uelut una dies.
 Omne quod est factum sex his mortale diebus
 Ex nihilo, Domino sic operante Deo:
 Id morietur in annorum sex milibus omne,
 Inde sequutura est perpetua illa quies.
 Nil ærumnarum, nil tristitiæq; maliq;
 Nec quicquam infestæ seditionis habens.
 Sic primi patres sex decessisse leguntur,
 Peccati pœna morte premente uiros.
 Enoch. Septimus à letho non est percussus amaro,
 Sed uiuens potuit regna subire Dei:
 Tractus in æthereas dÿs concomitantibus arcēs,

In quibus ipse Deus, uita salusq; sedet.
 Forſan idem hoc, ſeries Regum admiranda profecto,

Quamq; ita fatorum legibus ire reor,
 Designare aliqua nobis ratione putanda eſt,
 Qua totus mirum nil magis orbis habet.

Namq; Sigismundum (qui primus nominis huius
 Caſar erat) quæ ſunt fata ſequuta, uide.
 Venit enim Albertus, qui non tantum eſſe ſecundus
 Hac ſerie potuit, nomine ſed quoq; erat.

Alberto ſubijt Fridericus, nomine certe
 Atq; à Siſmundo tertius, aſtra tenens.
 Quartus ut à primo Siſmundo Maximilianus,
 Sic etiam quartus nominis huius erat:

Nam Maximinos geminos, & Maximianum
 Vnum, habuit reges Martia Roma prius.
 Quintus in hac ſerie fatalis eſt Carolus ille,
 In Gallos qui nunc fulminis inſtar abit.

Hanc ſeriem qui non fatalem intelligit eſſe,
 Arcano diuini conſilioq; datam:
 Captus ut eſt oculis, uel talpa cecior ipſa,
 Sic cerebro plenum non habet ille caput.

Sextus erit dubio procul is mihi Carolus olim,
 Fernandus cedit cui ſuus ipſe pater.
 Sextus enim (ſi ſic ſeries hæc continuanda eſt)

Nemo profecto niſi Carolus eſſe poteſt.
 Iſtes mortales omnes ſex, ſeptimus unus
 Excipiet, nunquam qui moriturus erit.

Vt in ini-
 tio mundi
 ſex Patriar-
 chæ: ſic
 ante finem
 mundi ſex
 mirabili
 ſucceſſio-
 ne erunt
 Imperato-
 res.

Septimus à primo Sismundo Christus, ab arce
 Qui supera ueniens finiet orbis opes:
 Atq; aliud statuet regnum melioribus annis,
 Cuius non ullo tempore finis erit.
 Esse autem ante fores nostras hoc nobile Regnum,
 Fatalis series hæc docet, atq; monet.
 Regiomontanus cui suffragatur abundè,
 Cuius sunt suprâ uerba relata mihi.
 Lectori quibus hic commissis, rursus in ipsam
 (A qua digressus sum procul) ibo uiam.
 Castelli monachis, & eorum principi, amicium
 Cum dixissem omni religione uale:
 Rursus iter renouo, cursusq; redintegro cæptos,
 Alta Ratisbonæ ad mœnia uersus, eques.
 Non tamen una dies potuit me ducere ad urbem,
 Quòd mihi quadã essent templa uidenda prius:
 Emensus ualles igitur, quas Lautharus aruis
 Et Vilsus rigat, & maior utroq; Nabus:
 Kalmuncz æ applicui ueteri, cum Phœbus anhelus
 Hesperium jessos in mare mersit equos.
 Vrbs hæc parua, Nabi coitu Vilsig, celebris,
 Præbuit hospitium nocte silente mihi.
 Qua pulsa radijs redeuntis ab æquore solis,
 Rursus equum scandens ad pia templa seror,
 Pulenho- Quæ sacrata tuæ regum Rex Christe parentis,
 fen. Nympharum sacros quondam aluere choros
 Nympharum quæ perpetua se uirginitate
 lactarunt diuinum munere posse frui.

1756

Domina
Scolastica
de Allr-
heim.

Ipsa loci domina, Allrtheyma lux in chryta gētis,

Hospita tam clemens, tam fuit aqua mihi:

Ut si non ipsam hīc saltem uno carmine laudem,

Ingrati possim criminis esse reus.

Quod fuit Aenae uenienti ad uile Butrotum

Andromache infelix, hoc fuit ista mihi.

Insigni praestans uirtute Scolastica: longos

Quam, saustosq; sinant fata uidere dies.

Ibat post decimam mensis lux nona Nouembris,

Lux & amœna equidem, & sole serena nouo:

Surgimus, & contra uenientis frigora brumæ

Induimur lutris, induimurq; lupis.

Ipsæ ualedicens Domina, sacrisq; puellis,

Inceptam pergo continuare uiam.

Trayciensq; Nabum † Pettendorphensis ad aras

Delubri sacras per nemora alta feror.

Vnde procul pulsis æonialibus, ipsa libido

Sola quibus studium, sola Venusq; fuit,

Cum nec ibi Annales essent, monumenta nec ulla,

Quæ poterant cursum detinuisse meum:

*Celsa Ratisbona * contendi ad mœnia uelox,*

† Quæ sunt Arnolphi Caesaris aucta manu.

P̄bs est in dextra sita parte binominis Istri:

Istri, qui Regum hīc excipit, atq; Nabum.

Quorum hīc piniferi lapsus de uertice montis,

Flumina ubi ex una quattuor arce cadunt:

Ille Bohemorum est nemorosus natus in aruis:

† Pettendorph.

* Ratisbona.

† Arnolph.
Imper. mu-
ro altiore
muniuit Ra-
tisbonā: is
phthiriasi
perijt, &
Ratisbonæ
apud S. He-
meranū cu-
bat.

Nabus.

Regus.

Regna Palatinis subdita uterq; rigat.
 Vrbs in planicie sita, munitissima certe est,
 Et satis ampla quidem, sed populosa parum:
 Cui si clerum adimas, cleri sociosq; profecto
 Inuenies uacuas & sine ciue domos:
 Quae tamen erecta uelut ardua castra sub auras
 Aethereas, sedes regibus esse queunt.
 Hac dedit urbe nouos olim mihi Caesar honores,
 Daphnaea cingens tempora fronde mihi:
 Quatuor ad numerum lustrorū ubi tertius annus
 Venerat, in uita tempora fixa mee.
 Tempora, dies quot habet solaris & integer annus,
 Si numerare uelis, tot numerabis ibi.
 Quorum aliqua ingenti sublata ad sidera mole,
 Astra etiam ac nubes tangere posse putes.
 Quod si tecta aliquam laudem turrita merentur,
 Vrbsq; aliquid celebris nominis inde trahit:
 Hanc urbem uerè turritam dixeris esse
 Prae reliquis, Ister quas, Sala & Albis habet.
 Rara domus siquidem, quae non ad sidera turrim
 Eductam, celsi uerticis instar habet.
 Per pontem (quo non est toto clarior orbe)
 Ingresso, apparet Praesulis alta domus,
 Picturis uarijs foris illustrata, sed intus
 Eximie placidum hoc tempore numen habens,
 Quo se clara domus iactat Papenheymia, prisca
 illa, sed antiquis Regibus orta quoz.

Georgiū
 Marfallum
 à Pappen-
 heym, Epi
 scopum.

Non Papenheymia, sed quondam Caladinia dicta,

Ex qua defensor magne Philippe tuus:

Qui tibi Paberga caso uiolentia Othonis

Astitit, & tanti criminis ultor erat.

Vnde habet aeternas laudes, decus atq; perenne

Hectoreo ex uno stirps ea tota uiro.

Hic reuerende tuas Delicasi accessimus ades,

Iunximus & fidei pignora lata tibi.

Perq; dies aliquot secura mente manentes,

Palladias tecum uiximus inter opes.

Colloquys animum reparantes saepe disertis,

Colloquys placidis, colloquysq; pijs.

Sed qua fortuna descenderim adusq; Viennam,

Dulcis & ad patria mœnia celsa tuae:

Id te charta, breui post tempore, nostra docebit

Alterâ, Pannonys charta notata uys.

Interea ut recte ualeamus utring, precemur

Aeternum Dominum qui regit astra Deum,

k 4

Apostrophe ad
Imp. Philippum
Barbarossæ filium,
trucidatum ab
Othone
Vuittelbacensi:
qui Cæsarici-
da à quodam
nobili uiro de
Caladiniterum
postea interfectus est.

F I N I S.

GASPARIS BRUSCHII
Egrani, Poetae laureati Lucubrati-
cularum Elenchus, Basileae congestus
in Calendis Iunijs, Anni à nato
Christo 1553.

EXIMIA PIETATE AC DOCTRINA
præstanti uiro, domino Chunrado Lycostheni Ru-
beaquensi: concionatori Basiliensi ad D. Leonhar-
dum, quod olim Canonicorum Sancti Augustini
collegium fuit: amico suo ueteri, eidemq; singula-
riter charo, S. D. Gaspar Bruschius Poeta
Laureatus, & Comes Palatinus.

*Quærebâs nuper numerum Chunrade librorum,
Quos usq; edidit huc nostra Minerva rudis:
Dum uarias mundi partes inuiso, & ubiq;
Congero, quæ nostras res aliquando iuuent:
Quæ Germanorum ueterum laudemq; decusq;
Inq; deos studium testificentur amans.
Ergo breui saltem numerâui singula scripto,
Hactenus in lucem quæ mea Musa dedit.
Idq; tibi munus, pignusq; relinquo fauoris,
Signaq; amicitie non dubitanda mea.
Tu redamare tuum si me dignaris amicum,
Esse satisfactum pulchrè opinare mihi.*

EX CICONIA BASILIENSI, CA-
lendis Iunijs, Anni 1553.

SECVT

SEQUITUR LVCVBRA
 tiuncularū Bruschi Catalogus.

Progymnasmata scripta ab authore, anno etatis
 sue 18. Doctōri Paulo Phrygioni & Ambrosio
 Blaurero praestantiss. Theologis dicata, Tubingae
 apud Vhricū Morhardū edita, in quarta. folia sunt
 sex: quibus inter cetera insunt capita doctrinae Chri-
 stianae, hoc est, Decalogus, Symbolū apostolicum, ora-
 tio Dominica, Sacramentorū baptismi & eucharis-
 tiae institutio, & alia pietatis praecepta uersu Elegi-
 aco comprehensa.

Tabula Philosophiae partitionē cōtinens, Tubin-
 gae excusa apud eundem Morhardum, anno 1537.

Epitaphia in Eberhardum piū & barbatum,
 ducem Vuirtembergensem, funebri D. Ioachimi Ca-
 merarij orationi addita: Morhardus excudit.

Tabula praedicationū qualitatis prolixē explicās,
 Plma excusa apud Sebastianū Francū, et Sebastia-
 no Ayingero Plmēsū Archiscribae dedicata.

Tabula descriptionē mōtis Piniferi (qui in Voigt-
 landia, uel ueteri Narischorū provincia est) et quatu-
 or ex eodē monte nascentiū & ad quatuor mundi
 plagas promanātiū flumiorū, Mæni uidelicet, Egra,
 Nabi & Sala cursum breuiter explicans: Georgio
 Leto Voigtlando, Augustanae urbis Archigram-
 matao inscripta: Plma, apud Sebastianum Francū
 & Ioannem Zuralum excusa.

Salomonis prouerbiorū capita duo priora, uersū
reddita Elegiaco ac Paraphrastico, Christophoro à
Stadion Augustano episcopo dicata: Vlna excusū
sunt apud Sebastianum Francum, & iterum apud
Ioan. Zuralum Lamorumenū: qui addita alia pra-
fatione, eundem libellum Cornelio episcopo Leodi-
ensi dicauit. In quarta, folia quinq.

Cātionale Piccardicū germanicū, cum Bruschy
uersibus in fine annexis. Vlna excusum apud Ioan-
nē Varnierū, & iterū apud Zuralum Flandrum.

Ad Ferdinandū Rom. Vngariae & Bohemiae
Regem carmen Paraneticum, de suscipiendo aduer-
sus Turcas bello: Noribergae in quarta excusum, a-
pud Ioannem Guldenmund.

Funus Erasmi Roterodami in germanicum uer-
sum, pro cœnobitis nobilibus Michelsfeldensis cœ-
nobij, quibus etiam dicatum est: excusum Noriber-
gae, apud Ioannem Guldenmund.

Odariū Horatianarū et omnium carminū Harmo-
nia, trib. et quatuor uocib. à Benedicto Duce cōposita
cū Bruschy uersib. in capite et calce opusculi adiectis.

Encomia Hubae Slaccenualdensis, & Thermo-
rum Carolinarum apud Bohemos, cum libro Elegi-
arum & Epigrammatum, Vitebergae edita apud
Iosephum Klug, in quarta: folia sunt sex, Ioanni
Curtio Abbati Depeliano dicata. Ibi res metal-
lica, & Thermarum causa, & naturae prolixè he-
roico

roico carmine sunt celebrata.

Querela afflicte Germania, uersu Elegiaco, ad Illustriss. principes Ludouicum ac Fridericum Electores Palatinos Rheni scripta. Cui additū est septimū Salomonis prouerbiorum caput, uersu Elegiaco & Paraphrastico redditum. Et Epigrammata in D. Carolo V. Rom. Imperatoris laudē decantata, quibus Anno etatis sue uicesimo tertio Lauream ab Imperatore meruit. Libellus in quarta prodijt Ratibona, ex officina Ioannis Carbonis, Anno 1541.

Narratio tumultus cuiusdam Magdenburgi, à monacho quodam Carmelita excitati: heroico carmine scripta, ad doctorem Nicolaum Medlerum Curianum, præceptorem suum: excusa cum Elegia, de doctoris Ioannis Schiringi consulis Magdeburgensis uita, & Epitaphijs quibusdā, Vitebergæ in officina Schirlenciana.

Narratio calamitatis, quā perpeffa est urbs Slacenuwaldensis apud Bohæmos anno 1542. uersu Elegiaco scripta, ad Ioannē Georgiū Elbogneriū: excusa in octaua, Vitebergæ apud Petrū Schirlenc.

Precatio contra hostes Euangely carmine heroico scripta, & Vitebergæ apud Petrum Schirlencium impressa.

Chronicorum Ioannis Auentini liber primus, cum eiusdem uita, à Bruschio scripta: germanicè impressus Noribergæ, apud Petreium.

De monte Pinifero, et Egra fluuio, & Egra ciuitate liber Germanicus, in quarta: Noriberga excusus apud Ioannem Petreium. Vterq; liber Egrano Senatui dicatus est.

De Mauricio Saxonum duce, qua fortuna pergnarit ad Pestum contra Turcas: Elegia Viteberga apud Schirlenczum edita.

Syluarum, hoc est, omnis generis Poematum liber primus, in octaua, & octo foliorum: Guuthero illustri Comiti à Schuuarzburg dedicatus, Lipsia excusus in officina Micaelis Blum.

Dialogi Biblici ex Genesi excerpti, pro iuuentute Neumburgesi, Nicolai Medleri Theologiae doctoris filijs dicati, cum pijs & sacris Bruschy Epigrammatibus: Lipsia excusi apud Blumium.

De Mulda Misnia fluuio, & omnibus ad eundem sitis locis Elegia, Lipsia apud Nicolaum Vuolrab excusa: Magistro Ambrosio Schurero dicata.

In sacrorum Bibliorum laudem, Elegia prolixior in qua decem rationibus probatur, Verbum illud quod per Prophetas & Apostolos proditum est, uerum esse uerbum Dei, quod filius Dei è sinu patris ad nos transportarit. Haec Elegia ad theologiae Doctorem Ioannem Saurum scripta, & Brenty Biblijs Lipsia apud Nicolaum Vuolrab in folio excusis addita, & paulo post in eadem officina seorsim in octaena excusa est.

Domini

Dominicalium Euangeliorum breues Lutheri expositiones, latina ciuitate à Bruschio donata sunt, & excusa Lipsia in octaua, apud Nicolaum Vuolrab, dicata domino Ioanni Kynlein, Quaestori Cadelburgensi.

Catechesis Philippi Melancthonis, ex latino in Germanicū uersa à Bruschio, et Henrico Scherlioni mercatori ac Senatori Lipsico dicata: Lipsia excusa est apud Blumium, in octaua.

Ode tres de S. Gregorij festo, quo pueri ad ludū literariū inuitari solet: Erfordiae excusa, apud Wuolfgangum Sturmerum.

Vita Domini nostri Iesu Christi, ex Ammonio Alexandrino, cū Prolegomenis Bruschi, ad illustres Comites à Schuuarzenburg, Gūtheri Comitis filios. Erfordiae excusa, apud Wuolf. Sturmerum.

Carmen uenatorium, ad Ulricum Comitem à Reinstein, Erfordiae editum.

Epithalamion nuptiarū Ulrici Mordysij, legū Doctoris, Erfordiae excusum.

De Adama & Eua, primis humani generis parentibus, eorundemq; liberis, insignis ac suauissima Philippi Melancthonis ad Comitem de Rueda epistola, in Germanicū uersa à Bruschio: excusa prius apud Blumium, postea Erfordiae apud Wuolfgangum Sturmerum, cum Germanica ac breui eiusde Bruschi Catechesi, pro Comitissis quibusdam Schuuarzenburgensibus adornata.

De autoritate uerbi Dei libellus Georgij Ma-
ioris, à Bruschio in Germanicum uersus: Erfordia
excusus est apud Sturmerum, dedicatus Thoma
Repeun, ciui ac mercatori Lubecensi.

Epistola regis Abgari, Lētuli ac Pilati, de Chri-
sto Iesu, in Germanicum uersa à Bruschio: Excusa
sunt Erfordia apud Sturmerum.

D. Philippi Melanchthonis tota Postilla ex: lati-
no in Germanicū uersa à Bruschio, & Hennenber-
gensibus principib. dedicata: excusa est Erfordia in
oetaua apud Vuolfgangū Sturmerū, in tres Tomos
diuisa. Eum laborem sibi paulo post (tantum Prole-
gomenis immutatis, & dedicatione ad alios conuer-
sa) Ioannes Pollicarius uendicauit, beneficiorum in
se olim collatorum parum memor.

Methodus in Mosen à Melanchthone ostensa, et
eiusdem aliorumq; commentarij in aliquos Psalmos
Dauidicos, cum Bruschi Prolegomenis ad Georgiū
Principē Anhaltinum, Episcopū Morsenburggen-
sem: quibus accessit & querela Lazarorū, hoc est
cōcionatorū ac pauperū scholasticorū, uersu scripta
Elegiaco: & prima Bruschi Ecloga Chloris dicta,
de Animæ immortalitate & uita aeterna, in mor-
te Omelia illustris puella & comitissa à Schuuarē
burg scripta: libellus in oetaua prodijt Erfordia
ex officina Vuolfgangi Sturmeri.

Libellus Barthotomæi Georgiuieti à Turca
aliquādo capti, & diuinitus liberati, de Turcarū
moribus

moribus ac ritibus, ex latino in Germanicum uersus à Bruschio, Senatui Slaccenuualdensi dicatus: Noriberga prodijt, ex officina Guldemundij.

De maxilla Samsonis, ex libris Iudicum, Elegia: cum precatone ad Christum uictorem ab inferis redeuntē. Vlma in quarta excusa, à Varnierio.

Prognosticon è sacrarū literarum pœnu depromptum, & in omnia secula ad finē mundi usq; duraturum, germanicè & latinè à Bruschio scriptum.

Germanicum Senatui Lindauiensis ad Acronium latum sitæ urbis dicatum, Augustæ excusum est in quarta, folijs quatuor, ab Vlhardo: Latinū hoc anno (si uixerit) edi curabit.

Ludus septem Græcia sapientum, Germanicis Rhythmis compositus, cum pijs & totū Christianismum comprehendentibus, Rhythmo etiam Germanico compositis Prolegomenis: libellus in octaua prima Augustæ apud Vlhardum, postea Noriberga apud Ioannem Montanum excusus, cum latinarum poësis Iambico, quo Germanicorum Rhythmo eiusmodi condere ineptum iudicant.

Epitaphiō domine Salomæ Comitissæ cuidā Oettingensi in utraque lingua positum: Noriberga, apud Montanum.

Epiigrammata in diuorū Caroli V. et Ferdinādi laudem scripta, ac Maximiliano Austria Archiduci dicata:

dicata: excusa Augusta Vindelicorum apud Philippum Vlhardum.

De omnib. totius Germaniæ Episcopatibus Epitomes Tomus primus, Archiepiscopatû Moguntinum cum duodecim alijs Episcopatibus, qui Moguntino subsunt, comprehendens. Liber triginta duorum est foliorû in octava: dicatus Sebastiano ab Heusenstein Archiepiscopo Moguntino: excusus Norimbergæ apud Montanum.

Consolationum D. Martini Lutheri opusculum Germanicum, Latina ciuitate donatum à Bruschijs & Alberto Marchioni Brandenburgensi, Borissæ Duci dicatû: excusum est Norimbergæ, apud Ioanem Montanum.

Lamentationes Hieremia propheta à Gardano & Crequilone compositæ, cum Bruschijs Prolegomenis. prodierûnt Norimbergæ ex officina Ioan. Montani.

Quinq. uocum cantiones, de præcipuis diuorû festis: Norimbergæ excusæ apud Montanum, cum prælixu Bruschijs & uersu heroico compositis Prolegomenis, quibus Rhenense iter suum dominus de Petra Treuerensibus Canonicis exponit.

Epigrammata de Carolo V. Imp. & Ferdinando rege, fratribus, aucta, & Doctori Georgio Gienzero Consiliario Regio dicata. Augusta apud Vlhardum impressa, in quarta, folijs tribus.

Encomion scholæ Regiæ, uersu Elegiaco scriptû excu-

excusum in quarta, apud Vthardum Augusta, folijs quinque.

Encomion sacelli regij, in quarta, folijs Augusta apud Vthardum excusum, & postea operi Monasteriorum etiam insertum: Domino Primo Lacuanario Regio Eleemosynario dicatum.

Monasteriorum Germania precipuorum, ac maxime illustrium Centuria prima, Ingolstadij excusa apud Vneiffenhornios fratres, in folio, folijs centum & octo, Regis Ferdinandi filijs Maximiliano & Ferdinando Archiducibus Austriae dedicata. Ad calcem operis est de Constantiensibus Episcopis omnibus prolixum Idyllion: & Hodæporicon Rhenense, ad Renatum Henerum, Lindauj olim discipulum suum scriptum.

Minuta quedam Poematia, Epitaphia nimirum, & Carmen de laudibus Bibliorum: Vienna excusa sunt anno 1552.

Aphthonio Loricij, Francofordie apud Egenolphum excuso: Alexandri Græcæ grāmatica, Lipsiæ apud Blumium typis expressa: & Ioannis Loricij Poetæ laureati, copiosis Grammaticis Ingolstadij editi: Ambrosij Schureri in Laliū Ciceronis cōmentariolo, Lipsiæ excuso: Philippi Melanthonis Danieli, Lipsiæ expresso: Thomæ Naogeorgi affinis sui Hamano, Lipsiæ edito: Ioannis Saltzmanni, Medici orbita Vlmensis Diario: Ioachimi Helli Messahala,

Noribergæ typis Ioannis Montani descripto: Tricinijs Gasparis Othmari: Inuestitura Mauriciana Mamurani, Augusta edita: Gasparis Rudolphi in Maximiliani Archiducis ex Hispanijs reditũ scripto carmini: Gilberti Cognati laudibus Erasmi: Apophthegmatũ Erasmi, recens per Churradium Lycosthenem aucto uolumini: & Ioannis Funckij recens apud Oporinum recusa Chronologia, addita sunt Bruschi epigrammata etiã, & Idyllia quadam.

Sebastiani Munsteri Cosmographico operi, Basileæ apud Henricũ Petri excuso, addidit Bruschius Egrana ciuitatis & montis Finiferi, totiusq; circũsita prouincia (quam Voytlandiam uocat) descriptionem, cum epistola ad Munsterum scripta. Secundo eiusdem operis tomo plura additurus.

De Laureaco ac Patauia, & utriusque loci Archiepiscopis & Episcopis, libri duo Gasparis Bruschi, cum uarijs eiusdem poematibus, Canonice Patauiensũ Senatui dicati, in octaua, Basileæ apud D. Oporinum, folia sunt uigintiquatuor.

Tilianus Ioannis Philony, siue de Scientia recte moriendi libellus, cum Bruschi Prolegomenis ad D. Stephanum Abbatẽ Formbacensem scriptis. Excusus in octaua, apud Ioan. Oporinum Basileæ.

De Murbacensis monasterij amplissimi origine Elegia, apud Oporinum excusa.

Ad Basileam Idyllion, de laudibus typographorum

rum Basiliensium.

Engelbertus Abbas Admontensis, de ortu & fine Romani Imperij, cum Bruschi Prolegomenis, & Hodeporici Bauarici parte.

Liber incerti autoris de Philosophia, à Bruschio inuentus, & cum eiusdem præfatione editus Basilea apud Oporinum.

Ioci & seria à Bruschio collecta, partimq; ipso autore scripta, & Nicolao Comiti à Salm dicata: prodire Basilea apud Oporinum.

Edet uerò deinceps, uolente & clemēter annuente propitio ac misericorde Deo, hæc sequentia:

De omnibus Germaniæ Episcopatibus, opus magnum, cuius antea Epitome prodijt, uel Epitomes potius Tomus primus.

Monasteriorū Germaniæ Centurias adhuc tres, cum uarijs poematibus.

Montis Piniferi, & quatuor ex eodem decidentium fluuiorum, Mæni uidelicet, Egræ, Nabi, ac Salla, uberem & copiosam descriptionem: soluta oratione scriptam.

S. Ioannis Apostoli epistolas Canonicas, uersu elegiaco & paraphrastico à se redditas: cum precationibus pjs carmine scriptis.

Concionem Domini nostri IESU CHRISTI ualedictoriam, quæ continetur capitibus 15.

16. & 17. Ioannis Euangelistæ, uersu elegiaco à se

comprehensam.

Gesta urbis Treuironum: qui liber erudito orationis filo scriptus est ante annos quadringētos. Ad ea gesta accesserunt, autore Bruschio, Paralipomena rerum apud Treuerenses ad nostra usque tempora gestarum.

Ciuitatum ac fluiuiorum Germaniæ maximè illustrium descriptiones carmine, partim suo, partim aliorum diligenter comprehensas: uaria item cum sua tum aliorū in unum opus congesta Hodoeporica.

DOMINO CHUNRADO
LYCOSTHENI S. D. BRV-
schius Poeta Laureatus.

*En Chunrade omnes, quas ipso tempore nugæ
In numerum redigi uisq̄ cupisq̄ meas.
Quo tibi si pulchrè sum gratificatus & aptè
Officio exiguo, gratulor ipse mihi.
Tempus & hoc rectè collatum existimo, quo sume
Chare tibi Theseu gratificatus ego.
Qui tamen interea promitto fideliter omne id
Facturum prompta me pietate tibi
Quod tibi, quodq̄ tuis aliquid queat utilitatis
Ferre, aut res aliqua parte iuuare tuas.
Vive diu felix, Chunrade, Deumq̄ precare
Pro me, proq̄ meis rebus ubique. Vale.*

Datum

Datū 12. Iunij, anno 1553. in ipso solstitio æstivo, & in ædibus tuis Basiliensibus, ad uetustissimū Pythagorici silentij symbolum, in ruinis tuarum ædium inuentum, Anno salutis 1549: quod tu non abs re, ex Augustæ Rauracorum ruderibus Basileam aliquando uocatum esse existimas. Est uerò id ipsum symbolum, humani capitis imago, caluitiem uel rasuram quandam monasticam exprimens, aures habens & amplas & patulas, ad audiendumq; plurima præclare dispositas: ore uerò prominentem exerens linguam, quæ annulo ferreo labia etiam utraque penetrante pertusa, & ad quinquennale Pythagoreorum silentium præstandum egregiè communita esse apparet: quod in antiquitatis studiosorum gratiam hoc loco omittere nō potui: carmen siquidem prolixè ea ipsa de re scriptum, alibi excusum est, Philoniano nimirum Tiliano, ut scis, appositum. Vale
 iterum.

Symbolū
 Pythagori
 ci silentij
 Basileæ.

BASILEAE, PER IOANNEM
Oporinum, Anno à CHRISTO
nato M. D. LIII.
mense Julio.

Hac habet à Diuo Fernando Cesare, magnis
Pro meritis uates Bruschius arma suis:
Quòd primus patriæ celebrare est totius ausus
Pontifices omnes, templa, laresq; sacros:
Vnde, in quo fuerint quondam pia sacra fauore,
Arserit immensus quàm pietatis amor:
Quale suis fuerit studium maioribus olim,
Ipsis cum senibus scire inuenta queat.
Tu decus hoc agnosce tuum Germania, laudis
Inuidisse tuæ ni relis ipsa, Vale.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]